

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

HEDA project

Μια καινοτόμα μέθοδος προσέγγισης
της κοινωνικής και πολιτικής αγωγής στη β βάρθμια εκπαίδευση
μέσω του θεάτρου, θεατρικών τεχνικών και της τέχνης γενικότερα

ΚΕΝΤΡΟ ΣΠΟΥΔΩΝ ΛΑΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Νίκος Καρτσής

Theater director & writer

Education researcher in Creative learning methods

HEDA project

Μια καινοτόμα μέθοδος προσέγγισης
της κοινωνικής και πολιτικής αγωγής στη β βάρθμια εκπαίδευση
μέσω του θεάτρου, θεατρικών τεχνικών και της τέχνης γενικότερα

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Περιεχόμενα

- ➔ Εισαγωγή **5**
- ➔ Definitions **7**
- ➔ Prologue **9**
- ➔ Για ποιο πράγμα μιλάμε **11**
- ➔ Το μάθημα της κοινωνικής και πολιτικής αγωγής (citizenship education) – Ευρώπη/Ελλάδα **12**
- ➔ Θέατρο: Μόνο ένα μέσο διασκέδασης? **13**
- ➔ Οι δημιουργοί **14**
- ➔ Με τι θα δουλέψουμε? Τι έχουμε στα χέρια μας **16**
- ➔ HEDA project & Citizenship-Human rights education **16**
- ➔ Τίποτα δεν είναι έτοιμο, τίποτα δεν μας προσφέρεται στα χέρια. Συναίσθημα, βίωμα. **19**
- ➔ Το έργο τέχνης σαν εκπαιδευτικό υλικό **20**
- ➔ Ένα ευαίσθητο σημείο. Ο εκπαιδευτικός, φορέας και ο ίδιος μιας ιδεολογίας, φιλοσοφίας, στάσης ζωής **21**
- ➔ Ο εκπαιδευτικός και το παγκόσμιο κοινωνικό περιβάλλον **23**
- ➔ HEDA-Ανθρώπινα δικαιώματα – Συμπεράσματα **24**
- ➔ **Η Μέθοδος του HEDA. Βήμα 1-10** **26-36**
- ➔ Αξιολόγηση **36**
- ➔ Υπόδειγμα εφαρμογής της μεθόδου HEDA-a Case study
Ο φυγάς, ο Ξένος, ο μετανάστης: Φίλος η εχθρός?
Βήματα 1-10 **37-43**
- ➔ ΤΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ από την τραγωδία ΜΗΔΕΙΑ του Ευριπίδη **40**
- ➔ Μετά το μάθημα-Έξω από την τάξη. Παρεμβάσεις στον κοινωνικό χώρο **43**
- ➔ Ζωή στην εύγλωττη ακινησία της ζωγραφικής **45**
- ➔ Υπόδειγμα εφαρμογής της μεθόδου HEDA με αφετηρία έναν πίνακα
(ΒΗΜΑ 1-10) **46-50**
- ➔ Επίλογος **51**
- ➔ Βιβλιογραφία **51**

To HEDA project επιχειρεί να αναπτύξει μία ολοκληρωμένη μεθοδολογία για την διδασκαλία του/των μαθήματος/ων της κοινωνικής και πολιτικής αγωγής, των πολιτικών δικαιωμάτων, (Citizenship) στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση μέσα από την τέχνη (θέατρο-θεατρικές τεχνικές, κινηματογράφος, ζωγραφική κλπ).

To HEDA project σκοπεύει να καλλιεργήσει και αναπτύξει τις ικανότητες και την ευαισθησία των νέων σε σχέση με τις κοινωνικές συμπεριφορές τους, την αντιμετώπιση των κοινωνικών σχέσεων, τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματά τους, σαν μέλη μιας οργανωμένης, δημοκρατικής, σύγχρονης, πολιτισμένης κοινωνίας βασισμένης στις ανθρωπιστικές αξίες και τον Ευρωπαϊκό δυτικό πολιτισμό.

Το HEDA project **γνωρίζει** πολύ καλά ότι οι προτάσεις που κάνει σε μεγάλο βαθμό απαιτούν ένα άλλο τύπο σχολείου και εκπαίδευσης, βασισμένο σε άλλες δομές, και με άλλα ποιοτικά και τεχνικά χαρακτηριστικά.

Οι άνθρωποι που δουλέψαμε πάνω αυτό δεν έχουν καμία ψευδαίσθηση ότι το σύγχρονο σχολείο πρέπει να εγκαταλείψει τον παθητικό του χαρακτήρα του τύπου : Ο εκπαιδευτικός ξέρει και διδάσκει και οι μαθητές παθητικά ακούν, μαθαίνουν, αποστηθίζουν και αξιολογούνται. Όπως επίσης γνωρίζει ότι μια διαδικασία μάθησης σαν αυτή που προτείνουμε δεν μπορεί να γίνει μέσα σε 45 λεπτά της διδακτικής ώρας που κατά κανόνα ισχύει στα σύγχρονα σχολεία. Μια γνώση, μάθηση που βασίζεται στην ενεργοποίηση των μαθητών και των λειτουργιών τους (έρευνα, φαντασία, ευαισθησία, κριτικό πνεύμα και αντιμετώπιση) χρειάζεται περισσότερη ώρα και «άνεση» για να λειτουργήσει και να αποδώσει καρπούς.

Όμως : Σε μια Ευρώπη που αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις στο επίπεδο των δημοκρατικών αξιών **το HEDA project** θέλοντας να συμβάλει αποφασιστικά σ' αυτό που επιγραμματικά ονομάζεται citizenship education, καλλιεργεί και ενθαρρύνει :

- ✿ Την γνώση, την καλλιέργεια και ενεργή συμμετοχή των νέων πολιτών στις δομές και στους θεσμούς, στα κοινωνικά και πολιτικά καθήκοντα και υποχρεώσεις, την τήρηση των νόμων κλπ
- ✿ Την κριτική τους σκέψη.
- ✿ Την δημιουργική παρέμβαση τους στα κοινωνικά πράγματα.
- ✿ Την γνώση και την καλλιέργεια τους σε ζητήματα δημοκρατίας.
- ✿ και την κοινωνική ευθύνη σαν μέλη δημοκρατικών κοινωνιών και πολιτειών.

Η περιβόητη **Κοινωνία των πολιτών*** απαιτεί μία μεγαλύτερη και σε βάθος αλλαγή, δομών, εξουσιών και λειτουργιών αν δεν θέλει να μείνει στις απλές κούφιας και ανεφάρμοστες διακηρύξεις και να γίνει πράξη και βίωμα στην καθημερινότητα των Ευρωπαίων πολιτών.

* Με τον όρο **κοινωνία των πολιτών** εννοούνται μορφές κοινωνικής δράσης ατόμων ή ομάδων που δεν συνδέονται ούτε διοικούνται από το κράτος. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο η *κοινωνία των πολιτών* ερμηνεύεται ως «*σύνολο μη κυβερνητικών οργανώσεων και θεσμών που εκπροσωπούν τα συμφέροντα και τη θέληση των πολιτών*»^[2]. Στο ίδιο πλαίσιο η κοινωνία των πολιτών περιλαμβάνει την οικογένεια και τον ιδιώτη (WIKIPEDIA)

Θεωρούμε πιο πλήρη τον εκτενή ορισμό της Ελένης Σβορώνου
https://www.contentarchive.wwf.gr/images/pdfs/FactSheet_CivilSociety_Svoronou.pdf

Definitions

Citizenship's : (According to Merriam-Webster dictionary)

- Social and political rights.
- Membership in a community
- The participation and the membership in a social and political community.
- Citizenship is gained by meeting the legal requirements of a national, state, or region/local government. A nation grants certain rights and privileges to its citizens. In return, citizens are expected to obey their country's laws and rules of common living and defend it against its enemies.
- Citizenship is generally used as a synonym for nationality (see: nationality). Where citizenship is used in a meaning that is different from nationality it refers to the legal rights and duties of individuals attached to nationality under domestic law.

Citizenship education is education that provides the background knowledge necessary to create an ongoing stream of new citizens participating and engaging with the creation of a civilized society. For some students entering into a different society, citizenship education is much more rigorous than the education provided to native residents.

For example, immigrants who hope to become legal citizens must learn a lot about the policies, history, and governmental structure of the country they hope to live in. Students who are already citizens often know very little about their own country compared to those who hope to move there.

(από το <https://study.com/>)

Human Rights : (According to the UN definition)

Human rights are rights we have simply because we exist as human beings - they are not granted by any state. These universal rights are **inherent** to us all, regardless of nationality, sex, national or ethnic origin, color, religion, language, or any other status. They range from the most fundamental - the right to life - to those that make life worth living, such as the rights to food, education, work, health, and liberty.

Piece of art : (According to Merriam-Webster dictionary)

Έργο τέχνης είναι το **αντικείμενο που έχει παραχθεί από ένα άτομο μέσω της εφαρμογής ενός συνόλου ιδεών, εννοιών και τεχνικών για αισθητικούς, Καλλιτεχνικούς, ψυχ-αγωγικούς σκοπούς**. Αυτά τα αντικείμενα μπορεί να είναι απτά ή άυλα, όπως εικονογραφικά έργα, αρχιτεκτονικά έργα, έργα, λογοτεχνικά-θεατρικά έργα ή μουσικά έργα.

Παρακάτω χρησιμοποιούμε τον όρο για να ορίσουμε το αντικείμενο εκείνο (λογοτεχνικό, θεατρικό, ζωγραφικό) που θα αποτελέσει το εργαλείο για να προσεγγίσουμε τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα μέσα από την τέχνη. Στην μεθοδολογία μας "έργο τέχνης" δεν εννοούμε μόνο το ολοκληρωμένο έργο (ολόκληρο το θεατρικό ή κινηματογραφικό έργο) αλλά και μία απομονωμένη σκηνή ή πλάνο ή μία λεπτομέρεια ενός πίνακα που εξυπηρετεί τον σκοπό του μαθήματος που θέλει να αναπτύξει ο εκπαιδευτικός στην τάξη του.

Forum theater: Σε αυτή τη διαδικασία, οι ηθοποιοί ή τα μέλη του ακροατηρίου θα μπορούσαν να σταματήσουν μια παράσταση, συχνά μια σύντομη σκηνή στην οποία ένας χαρακτήρας καταπιέζεται με κάποιο τρόπο (για παράδειγμα, ένας συνήθως σοβινιστής άνθρωπος που κακομεταχειρίζεται μια γυναίκα ή έναν ιδιοκτήτη εργοστασίου που κακομεταχειρίζεται έναν υπάλληλο). Σε πρώιμες μορφές "ταυτόχρονης δραματουργίας", το κοινό θα μπορούσε να προτείνει οποιαδήποτε λύση, καλώντας προτάσεις στους ηθοποιούς που θα αυτοσχεδιάζουν τις αλλαγές στη σκηνή [3]. Αυτή ήταν μια προσπάθεια να αναιρέσει το παραδοσιακό διαμέρισμα ακροατηρίου/ηθοποιού και να φέρει τα μέλη του κοινού στην παράσταση, να έχουν μια συμβολή στη δραματική δράση που παρακολουθούσαν.

Newspaper theater Ένα σύστημα τεχνικών που σχεδιάστηκε για να δώσει στο κοινό έναν τρόπο να μετατρέψει τα ημερήσια ειδησεογραφικά άρθρα ή οποιαδήποτε μη δραματικά κομμάτια στη θεατρική σκηνή.

Documentary theatre is theatre that uses pre-existing documentary material (such as newspapers, government reports, interviews, journals, and correspondences) as source material for stories about real events and people, frequently without altering the text in performance. The genre typically includes or is referred to as verbatim theatre, investigative theatre, theatre of fact, theatre of witness, autobiographical theatre

Legislative theater "Νομοθετικό Θέατρο" δίνει στους ψηφοφόρους του την ευκαιρία να εκφράσουν τις απόψεις τους. Ο στόχος είναι να ανοίξει ένας διάλογος μεταξύ των πολιτών και των θεσμικών οντοτήτων, έτσι ώστε να υπάρχει επικοινωνία μεταξύ των πολιτών και της πολιτικής νομοθετικής εξουσίας. Οι SPECT-actors μπορούν να πάρουν το λόγο και να εκφράσουν τις απόψεις τους, να κάνουν νέες προτάσεις, να εντοπίσουν ελλείψεις και κενά στην νομολογία και να απαιτήσουν να δημιουργηθούν νέοι νόμοι.

Μπρεχτικό θέατρο Το θέατρο του Μπέρτολτ Μπρεχτ που βασίζεται στην αποστασιοποίηση του θεατή από τα δρώμενα. Η αποφυγή της ταύτισης του θεατή με τους ήρωες και τους ρόλους για να μπορέσεις παίρνοντας αποστάσεις να σκεφτεί και να συνειδητοποιηθεί.

Citizenship and human rights education είναι μια πολυεπίπεδη διαδικασία που έχει σαν στόχο να μας μάθει να ζούμε μαζί και να σεβόμαστε ο ένας τις ιδιαιτερότητες του άλλου.

Να ζούμε μαζί είναι μία έκφραση που χρησιμοποιείται κατά κόρον. Αλλά πιο είναι το περιεχόμενο της? Τι σημαίνει να ζει κανείς μαζί με τους άλλους? (στην ίδια χώρα, πόλη η πολυκατοικία). Ποιοι είναι οι κανόνες και οι νόμοι αυτής της συμβίωσης?

Αν τολμήσουμε να δώσουμε μια απάντηση –γνωρίζοντας ότι αφήνουμε πολλά πράγματα έξω από τον ορισμό που θα επιχειρήσουμε- θα ήταν:

- ✿ Να σέβεται τους νόμους και τους θεσμούς που ισχύουν για όλους και αν διαφωνεί να διαμαρτύρεται σεβόμενος όλους τους παραπάνω κανόνες.
- ✿ Να αναγνωρίζει το γεγονός ότι –παρόλο ότι μας συνδέουν πολλά κοινά, παρόλο ότι βιώνουμε τις ίδιες λίγο-πολύ καταστάσεις- παρόλα αυτά έχει ο καθένας την προσωπικότητά του, η οποία είναι σεβαστή από όλους τους άλλους, είτε την εγκρίνουν, είτε την απορρίπτουν.
- ✿ Να συμπεριφέρεται σαν μία οντότητα-φορέας αυτού του προηγμένου πολιτισμού που βιώνουμε αποφεύγοντας την βία κάθε είδους προς τον διπλανό του, όποιος και αν είναι αυτός.
- ✿ Να συνεργάζεται και να δημιουργεί κάποιος μαζί με κάποιους άλλους.
- ✿ Να είναι ένα δημιουργικό, κοινωνικό όν με κατανόηση για τις προτιμήσεις, τις ιδιαιτερότητες και τους προσανατολισμούς του άλλου.
- ✿ Να βοηθάει, στην ανάγκη του, ο ένας τον άλλο.
- ✿ Να αναγνωρίζει και να εκτελεί τις υποχρεώσεις και τα καθήκοντα του στον ίδιο βαθμό που απαιτεί τα δικαιώματά του. Και πάρα πολλά άλλα...

Οι διακηρύξεις, οι αρχές και οι πρακτικές που εφαρμόζονται στα πλαίσια αυτού του πλαισίου που ονομάζουμε **«citizenship and human rights»** περιλαμβάνουν την έννοια της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης που είναι ίση για όλους, έτσι όπως την ορίζουν τα συντάγματα και οι νόμοι των κρατών, του αλληλοσεβασμού των ανθρώπων, της μη καταπίεσης ανθρώπου από άνθρωπο, της αποφυγής της βίας, του σεβασμού της αξιοπρέπειας του άλλου και πολλά άλλα.

Στην πράξη πολύ λίγα από αυτά ισχύουν και τηρούνται ενώ φαινόμενα καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων γεμίζουν, εφημερίδες, τα δελτία ειδήσεων και τα social media κάθε είδους.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα καταπατούνται βάνουσα όχι μόνο από τους πολίτες

αλλά και από τα ίδια τα κράτη με τις κάθε είδους εξουσίες τους (δικαστικές, νομοθετικές, κατασταλτικές κλπ). Το δικαίωμα για παράδειγμα να ορίζει ο καθένας το σώμα και την ζωή του, καταστρατηγείται από νόμους που ορίζουν πως θα ντυθεί κανείς, αν μία γυναίκα θα γεννήσει ή θα κάνει έκτρωση κλπ. Υπάρχουν δε και φαινόμενα που καταφέρονται κατά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και που διαφεύγουν της δικαιοδοσίας και των ανθρώπων και των οργανωμένων κρατών. Η πρόσφατη πανδημία του Covid-19 καταστρατήγησε πολλά από τα δικαιώματα των ανθρώπων τα οποία θεωρούνταν αυτονόητα λίγο πριν.

Πολλά από τα πολιτικά και ανθρώπινα δικαιώματα είναι αντικρουόμενα. Για παράδειγμα έχουν δικαίωμα οι άνθρωποι στην διαμαρτυρία και στην διεκδίκηση και να προβαίνουν σε οργανωμένες διαδηλώσεις. Είναι δικαίωμα τους (?) και δικαίως το εξασκούν κλείνοντας δρόμους και εμποδίζοντας την κυκλοφορία? Την ίδια στιγμή όμως και κάποιοι άλλοι άνθρωποι έχουν δικαίωμα να κυκλοφορήσουν να πάνε στη δουλειά τους. Η εξάσκηση του δικαιώματος των μεν εμποδίζει την εξάσκηση των δικαιωμάτων των άλλων.

Όλα τα παραπάνω τα αναφέρουμε για να πούμε εκ προοιμίου ότι το **HEDA project** καταπιάνεται με ένα ιδιαιτέρως ακανθώδες πρόβλημα και σε καμία περίπτωση δεν φιλοδοξεί να το λύσει. Δηλώνουμε όμως επίσης την μεγάλη αναγκαιότητα που υπάρχει ώστε:

- Οι πολίτες και μάλιστα οι μελλοντικοί πολίτες –τα παιδιά και οι έφηβοι– να αποκτήσουν μια ανάλογη κοινωνική παιδεία.
- Να αναπτύξουν ένα προχωρημένο προβληματισμό μέσα στα πλαίσια της επίσημης εκπαίδευσης.
- Να σπλιστούν με μία κοινωνική συνείδηση που διέπεται από τις αρχές της δημοκρατίας και του σεβασμού των πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του άλλου, (όποιος και αν είναι), ότι χρώματος, θρησκείας, οικονομικής επιφάνειας, σεξουαλικού προσανατολισμού και γενικά σε ότι και αν πιστεύει και πρεσβεύει.
- Να αποκτήσουν με βιωματικό τρόπο, κριτική σκέψη νηφάλια και πολιτισμένη, ενσυναίσθηση και την ικανότητα να εμβαθύνουν πέρα από την επιφάνεια των κοινωνικών φαινομένων χρησιμοποιώντας μια σύνθετη προσέγγιση.

Αυτό είναι το πεδίο στο οποίο θα κινηθεί το **HEDA project** συνδυάζοντας και εκμεταλλευόμενο την εμπειρία, την γνώση και τις μεθόδους όλων των εταίρων που θα συνεργαστούν.

Το **HEDA project** θα επιχειρήσει επιπλέον ένα ρηξικέλευθο βιωματικό και πολύπλευρο τρόπο προσέγγισης μέσα από το θέατρο και την τέχνη αποφεύγοντας τις στείρες νοθεσίες των καθιερωμένων μαθημάτων αγωγής του πολίτη που αρκούνται και περιορίζονται μόνο σε στείρες νοθεσίες προορισμένες να ξεχαστούν σε πολύ λίγο.

Για ποιο πράγμα μιλάμε

Τα **ανθρώπινα δικαιώματα** είναι πολιτικές, κοινωνικές και ηθικές αρχές που ορίζουν συγκεκριμένες ανθρώπινες συμπεριφορές βάση των οποίων συμβιώνουμε με άλλους ανθρώπους. Είναι νόμιμα δικαιώματα θεσμοθετημένα τόσο από τα εθνικά όσο και από το διεθνές δίκαιο. Ανθρώπινα δικαιώματα είναι τα θεμελιώδη δικαιώματα που κάθε άτομο έχει δικαίωμα να απολαμβάνει από τη γέννηση του μέχρι τον θάνατό του απλώς και μόνο επειδή είναι άνθρωπος και συμμετέχει στην κοινή ζωή μέσα στα πλαίσια οργανωμένων κοινωνιών, προηγμένων πολιτισμών με νόμους, συντάγματα και κανόνες συμπεριφοράς. Θα μπορούσαμε να τα χωρίσουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- Τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα
- και τα Κοινωνικά πολιτιστικά δικαιώματα.

Ως αστικά δικαιώματα εννοούμε :

- Το δικαίωμα στη ζωή
- Στην ελευθερία,
- Στην ελευθερία σκέψης και έκφρασης
- Στην ισότητα ενώπιον του νόμου.

Ως κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα εννοούμε

- Το δικαίωμα στην εργασία
- Το δικαίωμα στην υγεία
- Το δικαίωμα στην τροφή
- Το δικαίωμα στην κατοικία
- Το δικαίωμα στην ιατρική περίθαλψη
- Το δικαίωμα στην εκπαίδευση
- Το δικαίωμα συμμετοχής στον πολιτισμό.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα (πολιτικά και κοινωνικά), εφαρμόζονται και ισχύουν παντού στον ελεύθερο και πολιτισμένο κόσμο και ισχύουν για όλους.

Η δημόσια τάξη, η συμβίωση σε κοινωνίες των ανθρώπων βασίζονται σ' αυτά. Και αυτό καθιστά αναγκαίο να μιλάμε ξανά και ξανά για τα ανθρώπινα δικαιώματα διότι αυτά καταπατούνται με πολλούς τρόπους και μορφές και έτσι εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται με σκεπτικισμό - ακόμη και σήμερα (η για να είμαστε ειλικρινείς ΕΙΔΙΚΑ σήμερα)-καθώς υπάρχουν κάτω από αυτά διαφορετικές γνώμες, δόγματα και αντιμετώπισεις σχετικά με το περιεχόμενό τους, τη φύση και τη φιλοσοφία. Επί πλέον η σημερινή ζωή και η καθημερινότητα είναι τόσο σύνθετη που καινούργια στοιχεία προκύπτουν συνεχώς. Πράγματι, το ερώτημα τι συνιστά «δικαίωμα» είναι από μόνο του αμφιλεγόμενο και αποτελεί αντικείμενο συνεχιζόμενης φιλοσοφικής (και όχι μόνο) διαμάχης.

Αυτό κάνει ακόμη πιο επιτακτική την ανάγκη προσέγγισης, συζήτησης και διδασκαλίας στο σχολείο (που στις παρούσες συνθήκες είναι ο μόνο χώρος εφαρμογής τέτοιων δράσεων) και ανάμεσα στους εφήβους που σε πολύ λίγο θα βγουν στην κοινωνία να ζήσουν, να εργαστούν και να δημιουργήσουν και άρα θα αντιμετωπίσουν τέτοιες προκλήσεις.

Το μάθημα της κοινωνικής και πολιτικής αγωγής (citizenship education) – Ευρώπη/Ελλάδα

Στην Ευρώπη* σε γενικές γραμμές το μάθημα διδάσκεται σαν ξεχωριστό υποχρεωτικό μάθημα τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Εσθονία, Ισπανία, Γαλλία, Πορτογαλία και Ρουμανία. Στην Γαλλία και Πορτογαλία διδάσκεται από την ηλικία των 6 ετών. Στα άλλα κράτη αποτελεί μέρος του υποχρεωτικού προγράμματος σπουδών στις πρώτες τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Στην Ελλάδα η Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή σαν μάθημα διδάσκεται στην Γ' Γυμνασίου.

Το μάθημα έχει σαν στόχο του

1. Η σύγχρονη κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα να γίνει γνωστή στους μαθητές (μέλλοντες ενεργούς συνειδητοποιημένους πολίτες).
2. Να γνωρίσουν οι μαθητές τον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας, τους θεσμούς και φυσικά τα φαινόμενα, τις αγκυλώσεις και τα προβλήματα που προκύπτουν από αυτό το κοινωνικό και κρατικό μόντελο σε Εθνικό, Ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.
3. Να αποκτήσουν γνώσεις και εμπειρίες σε σχέση με την κοινωνία και την λειτουργία της.
4. Να αποκτήσουν κοινωνικές δεξιότητες, και ικανότητες να αντιμετωπίζουν κοινωνικά προβλήματα.
5. Να αναπτύξουν κριτική σκέψη για να ενταχθούν στο εγγύς μέλλον στην σύγχρονη κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα.

Η ΕΠΙΣΗΜΗ ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ

Η διδακτέα ύλη στα επίσημα σχολικά βοηθήματα σε όλες σχεδόν τις Ευρωπαϊκές χώρες είναι διαρθρωμένη σε κεφάλαια/ενότητες και έχουν σαν στόχο την βαθμιαία συνειδητοποίηση του νέου πολίτη και την εμπειρία του όσον αφορά την Εθνική, Ευρωπαϊκή και Παγκόσμια πραγματικότητα.

Με αυτή τη δομή, θα μπορούσαμε να πούμε ότι στα Ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά ιδρύματα οι θεματικές ενότητες, μέσα από τις οποίες διδάσκεται το μάθημα είναι σε γενικές γραμμές οι εξής:

- ☀ Το άτομο και η κοινωνία
- ☀ Το άτομο και η πολιτεία
- ☀ Το άτομο και η Ευρωπαϊκή Ένωση
- ☀ Το άτομο και η διεθνής κοινότητα

*Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA P9 Eurydice)

Θέατρο: Μόνο ένα μέσο διασκέδασης?

Είναι το θέατρο μόνο ένας τρόπος να διασκεδάσουμε και να περνάμε καλά? Αυτό που κάνουν οι μεγάλοι συγγραφείς με τα έργα τους που έφτασαν μέχρι σήμερα είναι μόνο... για την ευχαρίστηση των ανθρώπων σε στιγμές ανάπαυλας, διακοπών και αποχής από την καθημερινή αναγκαία κοινωνική ζωή και εργασία?

Είναι ο καλλιτέχνης/δημιουργός μόνο ένας διασκεδαστής?

Πιστεύουμε πως όχι.

Το θέατρο και οι τέχνες (και άρα και οι καλλιτέχνες) γενικότερα καθώς είναι ένα μείζον επικοινωνιακό μέσον, ένα «όχημα μεταφοράς ιδεολογίας, φιλοσοφίας, στάσεων ζωής και συμπεριφορών. Κατ' αυτήν την έννοια μπορεί να διαμορφώσει γνώμες και να πλάσει συνειδήσεις σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω.

Το θέατρο είναι ένα ανθρωποκεντρικό μέσο έκφρασης και σαν τέτοιο εμπεριέχει και εκπέμπει πολλά μηνύματα, σημασίες κλπ. που επιστρατεύουν όχι μόνο το μυαλό και την λογική αλλά και το συναίσθημα του ατόμου. Με αυτόν τον διπλό τρόπο, η επιρροή του πάνω στο άτομο είναι πολύ πιο δυνατή από τις περιγραφές, τις νουθεσίες και τις επιταγές της κοινωνίας των ανθρώπων.

Ναι, ο πόλεμος είναι κακό πράγμα. Το αξίωμα αυτό είναι αυτονόητο το λένε όλοι, το διατυμπανίζουν με κάθε τρόπο, το καταλαβαίνουν και το ασπάζονται όλοι (άσχετα αν το δεν το τηρούν). Όταν όμως κάποιος σταθεί μπροστά στην Guernica του Pablo Picasso δεν καταλαβαίνει μόνο πόσο κακό πράγμα είναι ο πόλεμος αλλά επί πλέον **νοιώθει** την φρίκη του πολέμου σε όλο της το μεγαλείο και δεν θέλει να είναι συμμετοχος σε μία τέτοια καταστροφή και αποτροπιασμό.

Όλοι έχουν δικαίωμα στη ζωή. Αυτός που αφαιρεί την ζωή κάποιου καταδικάζεται και φυλακίζεται. Πολύ περισσότερο όταν θύματα είναι παιδιά (αναφερόμαστε στις συχνές δολοφονίες παιδιών στις Ην. Πολιτείες από διαταραγμένους κατόχους όπλων, πολλές φορές ανηλίκων). Η καταδίκη ικανοποιεί το κοινό αίσθημα, αλλά ένα, αυθόρμητο, ποιητικό κείμενο που γράφει η μάνα ενός παιδιού που χάθηκε, διεγείρει το συναίσθημα μας με την οδύνη που εκφράζει και η οποία εγκαταστάθηκε για πάντα στο σπίτι και στην οικογένεια που θρηνεί για το κάθε παιδί της.

Όλοι όσοι καταπιάνονται με τις τέχνες και ειδικά με το θέατρο... «συναλλάσσονται», διαπραγματεύονται, επεξεργάζονται και διαμορφώνουν ανθρώπινες αξίες, και κατά συνέπεια συνειδήσεις.

Τα φιλοσοφικά κείμενα του Νίτσε και του Σοπενχάουερ και όλων των άλλων μεγάλων φιλοσόφων μιλούν και ορίζουν αυτές τις ανθρώπινες αξίες. Επιδιώκουν να διαμορφώσουν τις συνειδήσεις όσων τα διαβάζουν και τα διδάσκονται.

Όμως το ίδιο κάνουν και τα κείμενα του Αισχύλου, του Σοφοκλή και του Ευριπίδη και όλων των άλλων κλασικών.

Το ίδιο κάνει η μουσική του Βάγκνερ η του Σοστακόβιτς.

Εάν η *Guernica* όπως αναφέραμε εκφράζει ιδέες και δημιουργεί συναισθήματα σε όποιον το αντικρίζει (την φρίκη του πολέμου επί του προκειμένου, με χρώματα, σχήματα εικαστικές συνθέσεις) το ίδιο κάνει και ο Αισχύλος με το ποιητικό του κείμενο των «Περσών», ο Ευριπίδης με τις «Τρωάδες» με πρόσωπα, συγκρούσεις και σχέσεις επί σκηνής δια μέσου των υποκριτών, η ο Βάγκνερ και ο Σοστακόβιτς με ήχους νότες και μουσικές οντότητες (μουσική, τραγούδι). Ο διάλογος και η σύγκρουση Ετεοκλή και Πολυνίκη (των δύο αδελφών που διεκδικούν την εξουσία της Θήβας), μιλούν για το δίκαιο, την πατρίδα, τους ανθρώπινους νόμους, την ηθική, την εξουσία κλπ.

Το ίδιο κάνει και ο Βάγκνερ στις Βαλκυρίες για παράδειγμα. Ο ρόλος της Βαλκυρίας είναι εμπνευσμένος από την μορφή της ελευθερίας της γαλλικής επανάστασης, κάτι που ο Ντελακρουά το έκανε σε πίνακες ζωγραφικής με χρώματα. Ο Ζίγκφριντ (από το Δαχτυλίδι των Νιμπελούγκεν του Βάγκνερ) είναι προσωποποιήσεις του υπεράνθρωπου του Νίτσε. «Διότι από μόνος του πρέπει ο ελεύθερος άνθρωπος να δημιουργήσει τον εαυτό του.». Εδώ τα εκφραστικά μέσα αλλάζουν και οι ιδέες, σε όσους βλέπουν την όπερα, μεταφέρονται μέσα από την μουσική και το λιμπρέτο.

Το ίδιο κάνει και ο ηθοποιός στο θέατρο, που ενσαρκώνει τα πρόσωπα, ο σκηνοθέτης που οργανώνει όλη την παράσταση, ο σκηνογράφος που διαμορφώνει το σκηνικό περιβάλλον και όλοι οι άλλοι δημιουργοί.

Όλοι αυτοί οι συντελεστές έχουν ευαισθητοποιηθεί και συγκινηθεί από ερεθίσματα που εισέπραξαν από τον περιβάλλοντα (κοινωνικό, φυσικό χώρο κλπ) και που βρίσκουν έκφραση μέσα από τα νοήματα του έργου (θεατρικό κείμενο) και των αξιών που μεταφέρει. Δημιουργούν στην συνέχεια άλλα έργα (παραστάσεις, πίνακες, κείμενα κλπ) που περιέχουν αυτήν την ευαισθησία και συγκίνηση και την μεταδίδουν μεσ' από το έργο τους σε ένα πλήθος άλλων ανθρώπων (κοινό, θεατές) ανομοιογενών μεταξύ τους που ήρθε να τους δει. Διεγείρουν με αυτόν τον τρόπο την ευαισθησία και την συγκίνηση ανθρώπων

διαφορετικών (θεατές), που είναι λίγο-πολύ «αθώοι» και αγνοούν (υποτίθεται) αυτές τις αξίες. Μέσα λοιπόν από ένα συγκινησιακά φορτισμένο ποιητικό υλικό (κείμενο, σκηνικό, κοστουμί, κίνηση, φωνή συναίσθημα) οι άνθρωποι αυτοί εισέπραξαν το μήνυμα αυτό και στη συνέχεια δημιουργήθηκε ένας διάλογος μέσα τους, με ερωτήματα και απαντήσεις, διαφωνίες και συμφωνίες, επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα και έτσι διαμόρφωσαν την δική τους γνώμη, συνείδηση, πεποίθηση και τα δικά τους «πιστεύω».

Αυτή τη λειτουργία και αλληλουχία επικοινωνιακών, καλλιτεχνικών γεγονότων εκμεταλλεύεται το **HEDA project**. Στόχος του να μεταδώσει με απλό τρόπο, εύληπτο και κατανοητό από μαθητές γυμνασίου/λυκείου, ανθρωπιστικές αξίες (δημοκρατίας, πολιτισμού, αλληλοσεβασμού ανθρώπου από άνθρωπο κλπ) και να διδάξει τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα και υποχρεώσεις που έχουμε όλοι μας ζώντας σε οργανωμένες κοινωνίες. Πολύ περισσότερο που χρησιμοποιώντας βιωματικές τεχνικές όπως το θέατρο, οδηγεί τους μαθητές να βιώσουν συναισθήματα και κατά συνέπεια να χρησιμοποιήσουν το συναίσθημα και την συγκίνηση τους για να εδραιώσουν μέσα τους τα ανθρώπινα δικαιώματα και το σεβασμό τους.

Το **HEDA** καταπιάνεται, ούτε λίγο ούτε πολύ, με ένα τεράστιο, άναρχο εν πολλοίς υλικό. Επιχειρεί να το οργανώσει και να συντάξει μία μέθοδο, βήμα-βήμα, προσέγγισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από θεατρικές η γενικότερα καλλιτεχνικές τεχνικές. Αυτές οι τεχνικές θα αποτελέσουν μια μεθοδολογία/εργαλείο στα χέρια του καθηγητή που θα κάνει την δουλειά του πιο ενδιαφέρουσα και με πολύ μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και επιδραστικότητα στους μαθητές του. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιεί και επιστρατεύει όχι μόνο ορισμούς, αξιώματα και αυτονόητες νοθεσίες, αλλά και το συναίσθημα, την συγκίνηση και την συναίσθηση των μαθητών και μελλοντικών υπεύθυνων πολιτών.

Καθώς οι προκλήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία έχουν πολλαπλασιαστεί σε ολόκληρο τον κόσμο, καθώς οι ανθρωπιστικές αξίες αμφισβητούνται και βάνονται από ανθρώπους, ομάδες ανθρώπων και ολόκληρα κράτη, οι κοινωνικές σπουδές από τις μικρές ακόμη ηλικίες είναι μία αναγκαιότητα.

Με τι θα δουλέψουμε? Τι έχουμε στα χέρια μας?

Ποια είναι τα όπλα για να καταπιαστούμε και να τα βάλουμε με έναν τόσο πολυσχιδή, πολυπρόσωπο και χαώδη αντίπαλο?

Η απάντηση είναι σχεδόν ακαριαία και άμεση: **Ότι μας προσφέρει η τέχνη και μάλιστα το θέατρο και οι παραστατικές τέχνες.**

Στο θέατρο έχουμε να κάνουμε με ανθρώπους, με ανθρώπινες σχέσεις, συγκρούσεις ιδεών, συναισθημάτων, επιδιώξεων, συμφερόντων. Αυτά υπάρχουν στην σκηνή μέσα από το κείμενο, το σώμα, τη φωνή, τη συγκινησιακή φόρτιση των ηθοποιών, την επιστράτευση όλου του συναισθηματικού τους κόσμου (φαντασία, ευαισθησία, μνήμες κλπ). Επί πλέον και για να είναι όλα αυτά ακόμη πιο έντονα, γλαφυρά και σημαντικά, το θέατρο προσφέρει μια σειρά από άλλα μέσα που ο ηθοποιός μπορεί να χρησιμοποιήσει (κοστούμια, κούκλες, μαριονέτες, μάσκες κλπ). Τα ίδια πράγματα κάνει και η ζωγραφική και η μουσική με τα δικά τους εκφραστικά μέσα και σε μία πιο στατική μορφή. Εκεί που σε ένα πίνακα βλέπουμε την φρίκη του πολέμου εκφρασμένη με κόκκινο χρώμα και μια σκισμένη σημαία (που σημαίνουν αίμα για την υπεράσπιση της πατρίδας) στο θέατρο έχουμε επί πλέον διάλογο, μουσική, τραγούδι, κίνηση, συναίσθημα κλπ.

(για το πώς η ζωγραφική μπορεί να αποτελέσει αφετηρία στο μάθημα υπάρχει ένα ειδικό παράρτημα στο τέλος της μεθόδου του HEDA σελ. 30- Ζωή στην εύγλωττη ακινησία της ζωγραφικής)

Εκ προοιμίου δηλώνουμε ότι σε καμία περίπτωση το **HEDA** project δεν επιδιώκει να μετατρέψει την σχολική αίθουσα σε θεατρική σκηνή. Απλώς προτείνει στους εκπαιδευτικούς της β' βάθμιας εκπαίδευσης ένα νέο εργαλείο που χρησιμοποιεί την θεατρική εμπειρία και τις τεχνικές αιώνων για να εξυπηρετήσει την εκπαίδευση πάνω στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ανθρωπιστικές αξίες έτσι όπως τις περιγράψαμε και ονομάσαμε παραπάνω.

Το **HEDA** project προτείνει κατ' αρχάς την δημιουργία ενός μαθησιακού περιβάλλοντος φιλικού και δημιουργικού μέσα στο οποίο η συζήτηση/μάθημα/ζύμωση για τα ανθρώπινα δικαιώματα θα γίνει ενδιαφέρουσα και συμμετοχική, με ενεργή τη συμμετοχή των μαθητών που θα τους δίνεται η ευκαιρία και τα ερεθίσματα να καταθέσουν τις δικές τους εμπειρίες και απόψεις πάνω στο συγκεκριμένο αντικείμενο που κάθε φορά εξετάζεται.

Αυτό το μαθησιακό περιβάλλον το εξασφαλίζει η τέχνη.

Ένας θεατρικός διάλογος από κάποιο γνωστό κλασσικό έργο, ένας πίνακας ζωγραφικής, μια σκηνή από ένα κινηματογραφικό έργο είναι πηγή άπειρων ερεθισμάτων που μπορούν σίγουρα να ενθαρρύνουν έντονα το ενδιαφέρον και την συζήτηση και την συμμετοχή των μαθητών.

Καταρχάς η επαφή με τα έργα τέχνης αυτά καθαυτά ανοίγει νέους ορίζοντες, εμπλουτίζει τον συναισθηματικό κόσμο των μαθητών, καλλιεργεί και τροφοδοτεί την φαντασία και την ευαισθησία τους, κάνοντας τους και εκείνους λίγο πολύ δημιουργούς.

Όμως το περιεχόμενο ενός έργου τέχνης-και αυτό είναι που μας ενδιαφέρει περισσότερο- δίνει αφορμές για συζητήσεις πάνω σ' αυτά τα ίδια τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επιγραμματικά αναφέρουμε μερικά παραδείγματα, τα οποία στη συνέχεια θα αναπτύξουμε με λεπτομέρειες μέσα στα πλαίσια της διαμόρφωσης μια μεθοδολογίας πρακτικά εφαρμόσιμης για την διδασκαλία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην β' βάθμια εκπαίδευση.

✿ Έχει δικαίωμα ένα άτομο να παίρνει τον νόμο στα χέρια του και να αποδίδει δικαιοσύνη παρακάμπτοντας τους νόμους του κράτους και το νόμιμο θεσμοθετημένο δίκαιο?

✿ Είναι νόμιμο ένα άτομο κάτω από την συντριπτική πίεση συναισθημάτων να αποφασίζει και να εκτελεί ποινές για άλλα άτομα, χωρίς τα άλλα άτομα να το ξέρουν, να προετοιμαστούν, να αμυνθούν, να έχουν το δικαίωμα υπεράσπισης κλπ?

Εύκολα απαντάει κανείς με νηφαλιότητα : Όχι.

Οι περιπτώσεις όμως αυτοδικίας είναι πολλές, και πολύμορφες. Κάτω από την συντριπτική πίεση συναισθημάτων φθόνου, ζήλιας, εγκατάλειψης, εκδίκησης και αντεκδίκησης για οποιοδήποτε αφορμή κλπ ένα άτομο παίρνει ένα όπλο και σκοτώνει, ένα δηλητήριο και δηλητηριάζει, ένα οξύ και παραμορφώνει ένα άλλο άτομο, που αγνοεί την απειλή και τον κίνδυνο που ελλοχεύει δίπλα του.

Ένα τέτοιο γεγονός από το καθημερινό αστυνομικό δελτίο, μπορεί να δώσει την ευκαιρία στον εκπαιδευτικό να κάνει ένα μάθημα στην τάξη του.

Αναγκαστικά αυτό το μάθημα θα κινηθεί στα πλαίσια του αυτονόητου:

Νομιμοποιείται κάποιος να κάνει μια τέτοια ενέργεια? ΟΧΙ. Ο εκπαιδευτικός αναπτύσσει μια επιχειρηματολογία προφανή και οι μαθητές παθητικά ακούν

και στο τέλος συμφωνούν μαζί του.

Πόσο πιο πλούσια και παραγωγική γίνεται όμως μια τέτοια διδασκαλία όταν η αφορμή και το πλαίσιο δίνεται μέσα από την τέχνη και στην συνέχεια εξειδικεύεται στις πραγματικές συνθήκες της σημερινής κοινωνικής κατάστασης και συνθήκης.

Να ένα παράδειγμα:

Θέμα : Έχει δικαίωμα κάποιος που έπεσε σε ένα αδίκημα (εγκλημάτησε με κάποιο τρόπο) να δικαστεί σύμφωνα με το επίσημο θεσμοθετημένο δίκαιο (νόμοι, ποινικό δίκαιο κλπ) και να έχει μία δίκαιη δίκη και ποινή?

Στην τραγωδία του Ευριπίδη ΕΚΑΒΗ, ο Πολυμήστωρ (βασιλιάς της Θράκης και σύμμαχος των Τρώων) έχει λάβει θησαυρό πολύτιμο από τον Πρίαμο για να προστατεύσει τον μικρότερο γιο του Πρίαμου και της Εκάβης από τον βέβαιο θάνατο από τους Έλληνες κατακτητές. Αυτός αντίθετα σκότωσε το μικρό παιδί για να καρπωθεί τον θησαυρό του Πρίαμου. Στον δρόμο προς την Ελλάδα, η σκλάβια πια Εκάβη και οι άλλες Τρωαδίτισες όταν μαθαίνουν τον χαμό του Πολύδωρου, καλούν τον Πολυμήστωρα, και τον τιμωρούν τυφλώνοντας τον. Στον Αγαμέμνονα που έρχεται μετά και η Εκάβη και ο τυφλός Πολυμήστωρ αναπτύσσουν την επιχειρηματολογία τους.

Η σκηνή από την τραγωδία του Ευριπίδη δίνει πάρα πολλές αφορμές ώστε να συζητηθεί στην τάξη και να αποτελέσει αντικείμενο προβληματισμού το θέμα της αυτοδικίας και του δικαιώματος για δίκαιη δίκη. Αυτό μπορεί να γίνει με την απλή ανάγνωση, (η θέαση του έργου) η και ακόμη καλύτερα με την συμμετοχή όλων των μαθητών με διάφορους τρόπους σε μία βιωματική/θεατρική δράση με πολλούς τρόπους και σε πολλά επίπεδα.

Οργανωτής, συντονιστής, μεσολαβητής και σκηνοθέτης της όλης διαδικασίας φυσικά θα είναι ο εκπαιδευτικός που έχει προετοιμάσει όλη τη διαδικασία και την κατευθύνει από την αρχή μέχρι το τέλος.

Το HEDA project περιγράφει και προτείνει μία ολοκληρωμένη μέθοδο εκμετάλλευσης έργων τέχνης -κυρίως θεατρικών και εικαστικών αλλά με ανάλογο τρόπο και κινηματογραφικών, λογοτεχνικών (Διηγήματα, παραμύθια κλπ)- με αναλυτικό τρόπο έτσι ώστε ο εκπαιδευτικός όχι μόνο να ακολουθήσει τα case studies που το HEDA προτείνει αλλά να επεξεργαστεί νέα αποκλειστικά τα δικά του case studies και πολύ περισσότερο να αναπτύξει μια δικιά του μέθοδο προσέγγισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και γενικότερα κοινωνικών φαινομένων (μετανάστευση, προσφυγιά, ρατσισμός, διαφορετικότητα, βία κάθε μορφής, ένταξη και επανένταξη στον κοινωνικό ιστό κλπ).

Ο απώτερος στόχος είναι: Να αλλάξει ο εκπαιδευτικός τον τρόπο διδασκαλίας και αντιμετώπισης του μαθήματος (και άρα και των σχέσεων μέσα στην τάξη) και να προτιμήσει μεθόδους πιο βιωματικές (με χρήση της τέχνης) που κινητοποιούν τους μαθητές σε όλες τους τις λειτουργίες, νοητικές, συναισθηματικές, συγκινησιακές, εμπειρικές κλπ.

Τίποτα δεν είναι έτοιμο, τίποτα δεν μας προσφέρεται στα χέρια. Συναίσθημα, βίωμα.

Τα έργα τέχνης (κάθε μορφής και σε όλα τα στάδια ανάπτυξης του ανθρώπινου πολιτισμού) προήλθαν από την ευαισθησία ενός (η περισσότερων) ανθρώπων που βρίσκονταν κάτω από την συναισθηματική φόρτιση κάποιου γεγονότος. Ο έρωτας εμπνέει, ο πόλεμος εμπνέει, ο πόνος εμπνέει, οι αντιξοότητες και οι δυσκολίες εμπνέουν, τα προβλήματα εμπνέουν. Οι άνθρωποι σε καταστάσεις δύσκολες εμπνέονται και δημιουργούν. Σπάνια, αν όχι καθόλου, δημιουργούν κάτω από συνθήκες ευτυχίας και ευδαιμονίας. Κάτω από τέτοιες καταστάσεις αρκούνται να απολαύσουν και να χαρούν την ευτυχία τους. Αντίθετα σε καταστάσεις πόνου, πίεσης και δυστυχίας, κάτω από την πίεση έντονων συναισθημάτων και συγκινησιακού φορτίου, γράφουν, ζωγραφίζουν, τραγουδούν για να απαλύνουν τον πόνο τους, να αποφορτιστούν από το συναισθηματικό τους βάρος και να λυτρωθούν. Η Αριστοτελική λύτρωση (Αριστοτέλους «ποιητική») δεν είναι τίποτα περισσότερο και περιγράφει αυτή την βαθιά ανάγκη του ατόμου. Αυτή την ανάγκη έκφρασης του πόνου του, ο καλλιτέχνης θέλει να την μοιραστεί με άλλους ανθρώπους, να επικοινωνήσει μαζί τους και να βρει «συνοδοιπόρους». Έτσι λυτρώνεται (πάντα με την Αριστοτελική έννοια) και ο πόνος η το πάθος του απαλύνεται και ξεπερνιέται.

Αποτέλεσμα αυτής της ανάγκης είναι το έργο τέχνης.

Η έκφραση του καλλιτέχνη και το αποτέλεσμα της (έργο τέχνης) δεν είναι μία μονοσήμαντη λειτουργία αλλά ακολουθεί μία διαδρομή αμφίδρομη και πολυσήμαντη. Το έργο τέχνης δηλαδή δεν χρειάζεται μόνο κάποιον να το εκπέμψει, χρειάζεται και κάποιον να το εισπράξει. Και άρα χρειάζεται την ευαίσθητη ματιά και των δύο, **Πομπού και Δέκτη.**

Αυτή την ευαίσθητη ματιά χρησιμοποιεί σαν βάση το HEDA για να οικοδομήσει την μέθοδο προσέγγισης του.

Το έργο τέχνης σαν εκπαιδευτικό υλικό

Τα έργα τέχνης δεν φτιάχτηκαν για να χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για εκπαιδευτικούς ή άλλους σκοπούς παρόλο που μέσα από την **αγωγή ψυχής** που επιτελούν (ψυχ-αγωγή) το κάνουν με ένα ιδιαίτερο τρόπο. Στην καθαρά εκπαιδευτική διαδικασία χρειάζονται την ιδιαίτερη ματιά και σκοπιά του εκπαιδευτικού που θα τα «διαβάσει» με τέτοιο τρόπο, ώστε ν' αποτελέσουν εκπαιδευτικό, διδακτικό υλικό. Η σκηνή της τιμωρίας του Πολυμήστωρα στην τραγωδία του Ευριπίδη ΕΚΑΒΗ, που αναφέρθηκε παραπάνω δεν γράφτηκε για να διδαχτεί στα σύγχρονα σχολεία αλλά για να παρουσιαστεί (επισημαίνουμε ότι διδασκαλία ονόμαζαν -καθόλου τυχαία- και οι αρχαίοι την παρουσίαση τραγωδιών και κωμωδιών στα αρχαία θέατρα) και να προβληματίσει τους πολίτες του 5^{ου} ΠΧ αιώνα. Η σκηνή από την ΕΚΑΒΗ του Ευριπίδη που αναφέραμε μπορεί να τη χρησιμοποιήσει ένας εκπαιδευτικός ώστε να θίξει :

- ☀ το φαινόμενο της αυτοδικίας και αν έχει δικαίωμα κάποιος να το πράξει,
- ☀ το δικαίωμα της ισονομίας απέναντι στη δικαιοσύνη και να αποδείξει ότι όλοι έχουν δικαίωμα μιας δίκαιης δίκης,

Για να το κάνει αυτό ένας εκπαιδευτικός στα πλαίσια του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής **πρέπει να υπογραμμίσει τα σημεία που ευνοούν αυτή την ιδέα** και να παρακάμψει άλλα, που δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικά για το σκοπό του μαθήματος του. Κατ' αυτήν την έννοια είναι θεμιτό και αναγκαίο ο εκπαιδευτικός να προχωρήσει σε μικρές παρεμβάσεις προσαρμογής των επιμέρους στοιχείων του έργου (αν απομονώσει μία σκηνή από άλλες, αν επέμβει στους διαλόγους, η αν πρόκειται για ένα εικαστικό έργο αν συγκεντρώσει το ενδιαφέρον της τάξης σε μια λεπτομέρεια ενός πίνακα και προσπεράσει άλλες, αν πρόκειται για φιλμ να απομονώσει μια σκηνή να κάνει stop care η slow-motion σε ένα σημείο).

Πριν από αυτό όμως είναι απαραίτητη η συγκεκριμενοποίηση και η γνώση αυτού καθ' εαυτού του αντικειμένου του μαθήματος.

Ένα ευαίσθητο σημείο.

Ο εκπαιδευτικός, φορέας και ο ίδιος μιας ιδεολογίας, φιλοσοφίας, στάσης ζωής

Το μάθημα όπως και κάθε μάθημα απαιτεί μια προετοιμασία. Για να είναι ξεκάθαρο το γνωστικό αντικείμενο που εξετάζεται, να είναι σαφές, να είναι εύληπτο από τους μαθητές και για να αποδώσει τα επιθυμητά αποτελέσματα και να οδηγήσει σε έγκυρα και επίσης ξεκάθαρα συμπεράσματα. Πολύ περισσότερο που στην περίπτωση μας έχουμε να κάνουμε με τα ανθρώπινα δικαιώματα, ένα αντικείμενο σύνθετο, διφορούμενο, αρκετά περιπεπλεγμένο και μπλεγμένο σε νόμους διατάγματα, διακηρύξεις, διεκδικήσεις που αμφισβητούν η μία την άλλη κλπ.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην περίπτωση του μαθήματος της Κοινωνικής και πολιτικής αγωγής, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων η όπως αλλιώς λέγεται είναι πιο σημαντικός και σύνθετος από την διδασκαλία άλλων μαθημάτων. Διότι στο μάθημα αυτό παίζει ρόλο όχι μόνο η γνώση και διδασκαλική εμπειρία του εκπαιδευτικού αλλά και η προσωπικές του πεποιθήσεις όσον αφορά την φιλοσοφία, την ιδεολογία, την πολιτική, ηθική και αισθητική στάση του εκπαιδευτικού.

Και αυτό πρέπει να το επισημάνουμε.

Θα το κάνουμε με ένα παράδειγμα που αφετηρία του έχει γεγονότα επίκαιρα αυτή τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές και γνωστά σε όλο τον κόσμο. Το ανώτατο δικαστήριο των ΗΠΑ ανέτρεψε το συνταγματικό δικαίωμα των γυναικών να αποφασίζουν για τον εαυτό τους και το σώμα τους στην περίπτωση μιας ανεπιθύμητης κύησης και να προβαίνουν σε έκτρωση. Το δικαίωμα αυτό ήταν θεμελιωμένο από το 1973 και τον Ιούνιο του 2022 ανετράπη αφήνοντας ελεύθερη την κάθε πολιτείας να αποφασίσει για το τι θα ισχύει σε κάθε πολιτεία.

Οι δημοκρατικοί γερουσιαστές μαζί και ο πρόεδρος Μπάιντεν μίλησαν για οπισθοδρόμηση 150 χρόνων και ντροπή, ενώ οι ρεπουμπλικάνοι θριαμβολογούσαν. Οι γυναίκες παρουσιάστηκαν διχασμένες με την πλειοψηφία να διαδηλώνει κατά της απόφασης.

Πως θα διδάξει το μάθημα του λοιπόν ο εκπαιδευτικός σε ένα σχολείο των ΗΠΑ σε μια τέτοια διχασμένη και διφορούμενη περίπτωση?

Τι θα υποστηρίξει και τι συμπεράσματα θα βγάλει το μάθημα και οι μαθητές του?

Είναι σαφές λοιπόν εδώ ότι οι πολιτικές και ηθικές πεποιθήσεις, η ιδεολογική τοποθέτηση του εκπαιδευτικού θα επηρεάσουν το μάθημα του και θα παίξουν καθοριστικό ρόλο στο τι θα διαμειφθεί μέσα στην τάξη και σε ποια κατεύθυνση θα στραφεί ο προβληματισμός με τους μαθητές. Και αυτό είναι ένα ευαίσθητο σημείο στην διδασκαλία του μαθήματος με την παραδοσιακή η την καινοτόμα μορφή διδασκαλίας που προτείνει το **HEDA**.

Ένα άλλο ευαίσθητο σημείο είναι ο χαρακτήρας του εκπαιδευτικού και πως θα αντιδράσει σε πιθανές προκλήσεις:

- Θα τολμήσει να μιλήσει ανοιχτά στην τάξη για τέτοια ευαίσθητα θέματα? (Έκτρωση, σεξουαλικές ελευθερίες, οπλοκατοχή, δημοκρατικά δικαιώματα κλπ)
- Δεν θα φοβηθεί μπροστά στον κίνδυνο μιας καταγγελίας από γονείς μαθητών που διαφωνούν με το μάθημα, τα διδάγματα και τον τρόπο που γίνεται?
- Θα θελήσει να βάλει σε κίνδυνο την θέση και την καριέρα του που θα κινδυνέψει από διαμαρτυρίες γονέων η άλλων καθηγητών η κυβερνητικών προϊσταμένων?
- Δεν θα φοβηθεί από τυχόν απειλές για τιμωρία από αντιφρονούντες? (πάντα σε σχέση με το μάθημα).

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ένα αχανές πεδίο έρευνας. Πολύ δε περισσότερο που οι πομπώδεις πολιτικές διακηρύξεις και τα επίσημα έγγραφα περιορίζονται σε ευχολόγια και μέτρα που πολλές φορές δεν συνάδουν με την ανθρώπινη φύση και τις πρακτικές. Έτσι μεγάλα κομμάτια αυτού που λέμε «ανθρώπινα δικαιώματα» είναι ανεφάρμοστα και ανεξερεύνητα. Σ' αυτό πρέπει να προστεθούν και οι διαφορετικές παραδόσεις, θρησκείες, προκαταλήψεις, νόμοι, νοοτροπίες, ιδεολογίες και ιδεολογήματα βάση των οποίων λειτουργούν οι κοινωνίες των ανθρώπων. Και πράγματι κάτι που είναι προφανές και αυτονόητο (και άρα θεμελιωμένο δικαίωμα) για τον δυτικό κόσμο, δεν είναι καθόλου αυτονόητο με τον μουσουλμανικό/αραβικό κόσμο. Πολύ περισσότερο που ένα δικαίωμα μπορεί να ισχύει και να είναι θεσμοθετημένο για ένα μεγάλο μέρος του κόσμου, ενώ για τον υπόλοιπο κόσμο είναι θεσμοθετημένο το ακριβώς αντίθετο.

Ο εκπαιδευτικός λοιπόν πρέπει να ξέρει και να λάβει σοβαρά υπ όψιν του (εκτός από το εκάστοτε γνωστικό αντικείμενο) **το γενικότερο κοινωνικό περιβάλλον, ποιες είναι οι προεκτάσεις του σε διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής, αλλά και ποιοι είναι οι μαθητές του, ποια είναι η κοινωνική πολιτισμική σύνθεση της τάξης του.** Αυτό μάλιστα το τελευταίο δεν είναι καθόλου αυτονόητο μέσα στις συνθήκες ευρύτατης μετανάστευσης που συμβαίνει στον πλανήτη. Οι multi cultural και multilingual τάξεις είναι σύνηθες φαινόμενο στην Ευρώπη (και όχι μόνο) και άρα η δουλειά του εκπαιδευτικού γίνεται πιο περίπλοκη και σύνθετη και πολυπαραγοντική.

- ✿ Σε ποια σημεία να σταθεί και να στρέψει την κουβέντα?
- ✿ Τι ακριβώς να κάνει με τους μαθητές?
- ✿ Ποια δομή και τι επιλογές θα κάνει στο μάθημα του?
- ✿ Ποια ερωτήματα θα μπουν και θα αποτελέσουν σημεία συζήτησης και ζύμωσης στην τάξη?

Τα ανθρώπινα δικαιώματα στις σύγχρονες κοινωνίες βάζονται από παντού. Φαίνεται παράδοξο για τον πολιτισμό μας που σε πολλά σημεία έχει κάνει τεράστια άλματα, να οπισθοδρομεί στα ανθρώπινα δικαιώματα που κανονικά θεωρούνται αυτονόητα.

Οι μαθητές, οι νέοι γενικότερα, έχουν μερικές από τις μεγαλύτερες ευκαιρίες να γίνουν συνειδητοί, ενεργοί πολίτες του κόσμου μέσω προηγμένων, καλοδουλεμένων και ισχυρών ευκαιριών εκπαίδευσης πάνω στα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι νέοι θα πρέπει να αισθάνονται ότι η γνώση/εκπαίδευση που παίρνουν από το σύγχρονο σχολείο, θεωρεί τα ανθρώπινα δικαιώματα μείζονος σημασίας και ότι τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι συνομήλικοί τους (μελλοντικοί συμπολίτες) προωθούν την ισότητα, την αξιοπρέπεια, το σεβασμό, τη μη διάκριση και τη συμμετοχή.

Για τον σύγχρονο εκπαιδευτικό, η διαμόρφωση και η υποστήριξη ενός μαθησιακού περιβάλλοντος φιλικού προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, δηλαδή ενός περιβάλλοντος όπου τα ανθρώπινα δικαιώματα μαθαίνονται, διδάσκονται, εφαρμόζονται, γίνονται σεβαστά, προστατεύονται και προωθούνται καθημερινά, είναι κρίσιμης σημασίας και μέγιστο καθήκον. Ο εκπαιδευτικός που διδάσκει το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής αγωγής (citizenship education) συνειδητά και υπεύθυνα θα πρέπει να αντιμετωπίζει το μάθημα σαν **ένα ενδιαφέρον πεδίο μάθησης** που όχι μόνο διδάσκει τυπικά την ύλη του μαθήματος αλλά καλλιεργεί στους μαθητές του στάσεις, δεξιότητες και ικανότητες που συνειδητά προάγουν το σεβασμό και την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το **HEDA** προτείνει και ενθαρρύνει, με μία **ενδιαφέρουσα** εκπαιδευτική διαδικασία μέσω βιωματικών συμμετοχικών μεθόδων, μέσα από θεατρικές τεχνικές, παιχνίδια ρόλων, έρευνα, προβληματισμό, συζητήσεις, και παιχνίδια, που βασίζονται στην τέχνη. Δίνει στον εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να γίνει και εκείνος δημιουργός, να δημιουργήσει ένα ενδιαφέρον περιβάλλον στο μάθημα του, να μιλήσει για τέχνη, για μεγάλες προσωπικότητες (διανοητές, καλλιτέχνες, δημιουργούς), μεγάλα έργα τέχνης, να προσεγγίσει ψυχολογικά, ηθικά και κοινωνιολογικά τον σύγχρονο πολίτη και κατ' αυτήν την έννοια δεν μορφώνει, δεν εκπαιδεύει μόνο τους μαθητές του αλλά επιπλέον:

- ✿ Καλλιεργεί την φαντασία, την ευαισθησία τους,
- ✿ Ανοίγει τους ορίζοντες τους
- ✿ Εμπλουτίζει την προσωπική κριτική τους ματιά πάνω στον άνθρωπο και στον κόσμο
- ✿ Δίνει ευκαιρίες να αξιοποιήσουν τις δικές τους βιωμένες εμπειρίες και προοπτικές και να αναπτύξουν τα δικά τους τεκμηριωμένα συμπεράσματα και επιλογές.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα αντιπροσωπεύουν ένα τεράστιο αχανές σύστημα αξιών, απέναντι στο οποίο όλοι έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Οι μαθητές (μελλοντικοί πολίτες) πρέπει να προβληματιστούν και να αποκτήσουν εφόδια ώστε μελετώντας παραδείγματα μέσα από την τέχνη να αντιμετωπίσουν σύγχρονα διλήμματα και να αναπτύξουν μια ευαισθησία στο κάλεσμα της ανθρωπότητας ακόμη και στις πιο ακραίες συνθήκες.

Αυτή η προσέγγιση είναι ανθρωποκεντρική και αναγνωρίζει ότι

- ✿ Το άτομο είναι το μέσον και ο σκοπός
- ✿ Το εργαλείο και το αποτέλεσμα
- ✿ Μπορεί να κάνει τη διαφορά για μια κοινωνία πιο δίκαιη όπου οι

άνθρωποι μπορούν να ζουν με αγάπη, αλληλεγγύη και σεβασμό ο ένας στα δικαιώματα του άλλου.

Φάση 1^η- ΠΡΙΝ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ-ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ

Βήμα πρώτο

Συγκεκριμενοποίηση και καλή γνώση του αντικειμένου που θέλει να διδάξει.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα σπάνια είναι απλά και μονοδιάστατα. Στις περισσότερες περιπτώσεις σέρνουν πίσω τους ιδιαιτερότητες, εξαιρέσεις και αστερίσκους. Στα κείμενα που έχουν γραφεί για κάθε ένα από αυτά κρύβονται λεπτομέρειες που διαφοροποιούν την μία περίπτωση από την άλλη και που πρέπει αυτές οι λεπτομέρειες να ληφθούν υπ' όψιν. **Έτσι ο εκπαιδευτικός πέρα από την επίσημη ύλη που έχει να διδάξει και τα επίσημα εκπαιδευτικά υλικά (βιβλία, πηγές κλπ) πρέπει να κάνει μία σχετική έρευνα για να αποκτήσει μια ικανοποιητική γνώση του γνωστικού αντικειμένου (του ιδιαίτερο θέματος που κάθε φορά συζητάει/διδάσκει μέσα στην τάξη) και των παραμέτρων του.**

- Τι περιλαμβάνει η επίσημη διδακτική ύλη?
- Τι συμβαίνει στον Δυτικό κόσμο και τι στον Ανατολικό με τις ποικίλες θρησκευτικές προκαταλήψεις, τις διαφορετικές νοοτροπίες και πολιτιστικές, ηθικές παραδόσεις.
- Υπάρχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά ανάμεσα στις όποιες κοινωνικές τάξεις?
- Τι συμβαίνει στην χώρα του?
- Τι συμβαίνει στην περιοχή του?
- Ποιες διαφορές και αποστάσεις υπάρχουν (αν υπάρχουν) μεταξύ εθνικού και γραπτού θεσμικού δικαίου.

Τα χαρακτηριστικά αυτά παρουσιάζονται με διάφορες μορφές και ένταση από χώρα σε χώρα. Σε χώρες του Ευρωπαϊκού βορρά το να μιλήσει ένας εκπαιδευτικός στο σχολείο του για τα δικαιώματα της γυναίκας, έχει μεγάλες διαφορές από ένα σχολείο του νότου που το μεταναστευτικό εμφανίζεται με μεγαλύτερη ένταση και έχει συντριπτικά μεγαλύτερο μέγεθος. Και γνωρίζουμε πολύ καλά ότι άλλη είναι η θέση της γυναίκας στην ανατολίτικη παράδοση και άλλη στον δυτικό κόσμο η (για να μην στοχοποιούμε τον Ανατολικό πολιτισμό) άλλη είναι η θέση της γυναίκας στη Στοκχόλμη και άλλη στην ενδοχώρα του Ευρωπαϊκού νότου.

Το δικαίωμα της οπλοκατοχής στην Ελλάδα είναι καθαρό και σαφές. Ωστόσο

σε περιοχές της Κρήτης ισχύουν έθιμα και παραδόσεις και τελικά επικρατούν πράγματα (με την ανοχή των κρατικών αρχών) που δεν επιτρέπονται σε άλλες περιπτώσεις και περιοχές.

Βήμα δεύτερο

Η συμβολή της Τέχνης. Έρευνα και επιλογή ενός έργου

Από τη στιγμή που φεύγουμε από τη μορφή της κλασσικής παραδοσιακής εκπαίδευσης (διδασκαλία και παράδοση) που τελικά στην περίπτωση της Κοινωνικής και Πολιτικής αγωγής και των δικαιωμάτων λειτουργεί σαν νοθεσία (τι πρέπει, τι είναι καλό και αγαθό να κάνουμε και πώς να συμπεριφερόμαστε ώστε να η συμπεριφορά μας να είναι σύννομη) η σύνδεση του γνωστικού αντικείμενου και της τέχνης πρέπει να είναι άμεση. Έτσι ο εκπαιδευτικός πρέπει να βρει και να επιλέξει ένα έργο τέχνης που του δίνει δυνατότητες να διδάξει το μάθημα του, να πολιορκήσει όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά το αντικείμενο του για χάρη του μαθήματος και των μαθητών του και να τους οδηγήσει σαν μεσολαβητής στον επιθυμητό συνειδησιακό λογικό προορισμό.

Με τον όρο έργο **τέχνης** εννοούμε ένα καλλιτεχνικό προϊόν οποιασδήποτε μορφής και είδους. Μπορεί να είναι μία σκηνή (διάλογος, μονόλογος, η σκηνή συνόλου από θεατρικό έργο), ένα απόσπασμα κινηματογραφικού έργου, ένας πίνακας ζωγραφικής.

Το έργο αυτό ο εκπαιδευτικός θα το αναζητήσει:

- Στα θεατρικά κείμενα, (παγκόσμια, η εθνικά, κλασσικά η σύγχρονα),
- Στην κλασσική η σύγχρονη λογοτεχνία,
- Στην λαϊκή παράδοση (γραπτή η προφορική, παραμύθια, μύθοι, θρύλοι, δοξασίες),
- Στον κινηματογράφο, στην ζωγραφική, κλπ.

Τα περιορισμένα χρονικά περιθώρια ενός μαθήματος τις περισσότερες φορές δεν επιτρέπουν να ασχοληθούμε με ολόκληρο το έργο, πράγμα που θα απαιτούσε πολλά μαθήματα. Όταν λοιπόν μιλάμε για έργο εννοούμε **ένα κομμάτι που εξυπηρετεί το σκοπό του μαθήματος.**

Το έργο που θα χρησιμοποιηθεί σαν αφετηρία και έναυσμα, στο μάθημα **δεν είναι απαραίτητο να είναι υπαρκτό.** Δεν είναι απαραίτητο ο εκπαιδευτικός να το αναζητήσει ανάμεσα στα άπειρα έργα τέχνης της παγκόσμιας καλλιτεχνικής παραγωγής σε βάθος χρόνου. Αφορμή μπορεί να πάρει από:

- Τις καθημερινές εφημερίδες,
- Στα ειδησεογραφικά site και να δουλέψει πάνω σε γεγονότα της καθημερινότητας

(Εδώ χρησιμοποιεί πολλά χαρακτηριστικά του **Documentary και newspaper theatre** κάνοντας μια απλή είδηση από τα ψιλά των εφημερίδων θεατρική δράση).

- ✿ (η ακόμη καλύτερα) **Να το επινοήσει** και να το δημιουργήσει ο ίδιος ώστε να είναι πρωτότυπο και απολύτως προσαρμοσμένο στις ανάγκες του μαθήματος. Στην τελευταία αυτή περίπτωση (αν και δεν αποκλείονται) δεν αναζητούμε λογοτεχνικές/θεατρικές αρετές και καλλιτεχνική αξία. Η λειτουργικότητα του έργου στο μάθημα είναι αρκετή. Το όποιο κείμενο επινοηθεί και δημιουργηθεί από τον εκπαιδευτικό είναι απολύτως ικανοποιητικό αν δίνει εκείνα τα ερεθίσματα που ενεργοποιούν τους μαθητές, να το παρακολουθήσουν, να το παίξουν, να προβληματιστούν, να το σχολιάσουν, να το συζητήσουν και τελικά να κάνουν κτήμα τους τα συμπεράσματα και τα διδάγματα του.

Βήμα τρίτο

Επεξεργασία και διαμόρφωση του έργου/σκηνής/αποσπάσματος

Όπως ήδη αναφέραμε τα έργα τέχνης (όποια μορφής) δεν δημιουργήθηκαν για να αποτελέσουν εκπαιδευτικά εργαλεία. Ο σκοπός τους και ο ρόλος τους είναι να ψυχ-αγωγήσουν. Παρ' όλα αυτά "διδάσκουν" (δεν είναι τυχαίο επαναλαμβάνουμε, ότι οι αρχαίοι Έλληνες μιλούσαν και ονόμαζαν διδασκαλία την παρουσίαση έργων αρχαίου δράματος στα αρχαία θέατρα). Παρ' όλα αυτά έχουν πολυσήμαντα μηνύματα να μεταδώσουν.

Μηνύματα κοινωνικά που περιέχουν την πεμπτουσία των ανθρωπίνων αξιών. Τα μηνύματα αυτά ο εκπαιδευτικός που θέλει να ακολουθήσει και να αξιοποιήσει τη μέθοδο του **HEDA** project πρέπει να τα αναδείξει και να τα προβάλλει.

Έτσι λοιπόν ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να επέμβει λίγο η πολύ, πάνω στο επιλεγμένο έργο και να το προσαρμόσει ώστε να πετύχει το στόχο του. Μια τέτοια διαδικασία είναι απολύτως θεμιτή μια που δεχθήκαμε να βάλουμε την τέχνη μέσα στην μαθησιακή διαδικασία.

Έτσι η τέχνη «δέχεται» ότι η εκπαίδευση και η γνώση έχει τον πρώτο λόγο και όχι η ψυχαγωγία.

Ο εκπαιδευτικός λοιπόν αφού επιλέξει το έργο (θεατρική, κινηματογραφική σκηνή, διήγημα, παραμύθι, μύθος, κλπ) μπορεί και πρέπει να το διαμορφώσει σε ένα βαθμό, ώστε στη συνέχεια να δουλέψει με τους μαθητές βιωματικά,

πάνω σε ένα συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο. Το γνωστικό αντικείμενο αυτό, στην περίπτωση μας είναι ένα πολιτικό, κοινωνικό δικαίωμα έτσι όπως

ορίζεται από το σχολικό εγχειρίδιο. Μέσα από μία απλή και ξεκάθαρη διαδρομή που θα ακολουθήσει ο καθηγητής, το έργο τέχνης θα προσφέρεται για μία βιωματική διαδικασία κατά την διάρκεια του μαθήματος.

Στην περίπτωση που πρόκειται για σκηνή από θεατρικό έργο ο καθηγητής :

- ✿ Μεταφράζει/προσαρμόζει το κείμενο ανάλογα
- ✿ Υπογραμμίζει τα σημεία που εξυπηρετούν το μάθημα και τους σκοπούς του
- ✿ Παρακάμπτει άλλα που για τους σκοπούς του μαθήματος του είναι επουσιώδη.

Στη συνέχεια το απόσπασμα αυτό θα δοθεί στους μαθητές και θα «**βιωθεί**», μια που οι μαθητές θα κληθούν να το παραστήσουν και στη συνέχεια να το συζητήσουν, να σχολιάσουν τα επιμέρους σημεία του. Το κείμενο που θα διαμορφώσει ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να δίνει τη δυνατότητα σε όσο το δυνατόν περισσότερους μαθητές να συμμετάσχουν.

Η τάξη θα πρέπει να λειτουργήσει σαν ομάδα.

Στην περίπτωση εικαστικού έργου (πίνακας ζωγραφικής βλ. σελ 30) εστιάζει στην λεπτομέρεια του πίνακα που επίσης εξυπηρετεί το μάθημα του. Η λεπτομέρεια αυτή είναι εικαστική και φυσικά στατική μια που πρόκειται για πίνακα. Μπορεί όμως να εξελιχτεί σε «παίξιμο» (παρουσίαση) αν ο εκπαιδευτικός, η (ακόμη καλύτερα) οι ίδιοι οι μαθητές θελήσουν να της «βάλουν» λόγια, να γράψουν ένα διάλογο ανάμεσα στις οντότητες που παρουσιάζονται στον πίνακα και στη συνέχεια το παρουσιάσουν/βιώσουν.

Βήμα τέταρτο

Επισήμανση και ορισμός των σημείων συζήτησης

Το επιλεγμένο έργο τέχνης (απόσπασμα) παρουσιάζει πρόσωπα, σχέσεις προσώπων, δραματικές συγκρούσεις, μέσα από τους διαλόγους που αναπτύσσονται.

Τα πρόσωπα ενός έργου είναι:

- ✿ Συμβολικά, **σημαίνουντα και ζουν σημαντικές στιγμές** τις οποίες μας παρουσιάζουν (οι συγγραφείς παραλείπουν τις ασήμαντες στιγμές της καθημερινότητας των προσώπων: Ποτέ δεν θα δούμε ένα πρόσωπο να βήχει επειδή είναι συναχωμένο. Θα το δούμε να βήχει επειδή έχει φυματίωση).
- ✿ **Έχουν σημαντικά πράγματα να συζητήσουν** και σημαντικά ερωτήματα να απαντήσουν.
- ✿ **Παρουσιάζουν και εκθέτουν σημαντικά επιχειρήματα** για να υποστηρίξουν τη θέση τους.
- ✿ **Φτάνουν σε σημαντικά συμπεράσματα** που στην περίπτωση των κλασικών έργων δεν αφορούν μόνο τα πρόσωπα αλλά και όλους εμάς. Ο εκπαιδευτικός που έχει επιλέξει μία σκηνή από ένα π.χ. κλασικό έργο, που στη συνέχεια έχει επέμβει κάνοντας κάποιες αλλαγές, **πρέπει να επισημάνει** και αυτά

τα ερωτήματα και στη συνέχεια τις θέσεις των προσώπων, τα επιχειρήματα τους και να διατυπώσει με σαφήνεια ερωτήσεις:

- ✿ Ερωτήσεις που ξεκαθαρίζουν και διασαφηνίζουν τις θέσεις(FORUM theater)*.
- ✿ Ερωτήσεις που προτρέπουν και προκαλούν διάλογο, απαντήσεις και διαμόρφωση γνώμης/θέσεων/απόψεων εκ μέρους των μαθητών
- ✿ Οι ερωτήσεις αυτές θα είναι τα θέματα που ο εκπαιδευτικός σαν διαμεσολαβητής θα σταθεί περισσότερο στο μάθημα του και θα προκαλέσει συζήτηση και ζύμωση απόψεων και εξαγωγής συμπερασμάτων.
- ✿ Τα συμπεράσματα αυτά είναι δυναμικά και όχι στατικά. Προτρέπουν δηλαδή σε συμπεριφορές ανάλογες (εκ μέρους των μαθητών) διαμορφώνοντας την κοινωνική τους στάση και σχέσεις στην μετέπειτα ζωή τους.

** Το κύριο χαρακτηριστικό του **FORUM theater** είναι η παρεμβολή διαλόγων ανάμεσα στους θεατές και στα δρώντα πρόσωπα. Παρεμβολές που έχουν σαν αφετηρία ερωτήσεις και προκαλούν απαντήσει, συζητήσεις διακόπτοντας την δράση στα κατάλληλα σημεία.*

Βήμα πέμπτο

Ακριβής συγκεκριμενοποίηση του γνωστικού αντικείμενου στους και με τους μαθητές

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνει ο εκπαιδευτικός μέσα στην τάξη με τους μαθητές του είναι να συγκεκριμενοποιήσει και να ορίσει το αντικείμενο που θα απασχολήσει την τάξη, ποιο κοινωνικό η πολιτικό δικαίωμα θα εξετάσει.

(Θα το κάνουμε πολύ γρήγορα εδώ με το παράδειγμα που αναφέρθηκε παραπάνω από την τραγωδία του Ευριπίδη ΕΚΑΒΗ και στη σκηνή Εκάβης- Πολυμήστωρα-χορού.. Στο case study παρακάτω το κάνουμε με πολύ μεγάλη λεπτομέρεια).

Π.χ.

«Σήμερα θα μας απασχολήσει ένα θέμα κοινωνικής δικαιοσύνης»

Συμβαίνει πολλές φορές οι άνθρωποι να παίρνουν τον νόμο στα χέρια τους, να αγνοούν τους νόμους και τους θεσμούς και να απονέμουν μόνοι τους δικαιοσύνη, τιμωρώντας άλλους ανθρώπους που κατά την γνώμη τους, τους αδικήσαν με τον ένα η άλλο τρόπο. Είναι όμως σωστό αυτό?

Ερωτήματα που προκύπτουν προς συζήτηση:

- ✿ Έχει οριστεί στις σημερινές σύγχρονες δημοκρατίες επακριβώς η έννοια του δικαίου? (και αδικού)
- ✿ Απονέμεται το όποιο δίκαιο, όποτε ζητηθεί από κάποιον πολίτη?
- ✿ Έχει το δικαίωμα ο καθένας, ατομικά, να απονείμει δικαιοσύνη και να τιμωρεί σύμφωνα με τις αρχές, τα πιστεύω και το συμφέρον του η πρέπει να απευθυνθεί στις επίσημες αρχές, θεσμούς και συντεταγμένες εξουσίες? (με νόμους και διατυπωμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις)
- ✿ Έχει ένας πολίτης το δικαίωμα να παρουσιαστεί σε ένα δικαστήριο για κάποιο θέμα/πρόβλημα που αντιμετωπίζει στη σχέση του με κάποιο άλλο πρόσωπο η οντότητα ? (λέμε οντότητα διότι μπορεί να αφορά μια διένεξη με το κράτος η κάποια δημόσια αρχή).
- ✿ Πρέπει να αντιμετωπιστεί δίκαια από την δικαστική εξουσία?
- ✿ Είναι όλοι ίσοι μπροστά στην δικαστική εξουσία και κρίνονται με τον ίδιο τρόπο?

Βήμα Έκτο

Ας μην το πούμε με λόγια-Ας το παίξουμε

Ο εκπαιδευτικός μοιράζει στα παιδιά το θεατρικό κείμενο-απόσπασμα/σκηνή που εκ των προτέρων επέλεξε και προετοίμασε για το μάθημα.

Κάνει, με λίγα λόγια, μια εισαγωγή και περιγράφει:

Περί τίνος πρόκειται

Αν πρόκειται για απόσπασμα/σκηνή θεατρικού ή κινηματογραφικού έργου, η πίνακα

ζωγραφικής κλπ.

Ποιο απόσπασμα- σκηνή επέλεξε και από πού είναι παρμένο

Σε ποια στιγμή της συνολικής δομής του έργου βρισκόμαστε

Ποια είναι η υπόθεση του έργου, ο μύθος, τα πρόσωπα, οι σχέσεις και οι συγκρούσεις.

Όστε οι μαθητές να καταλάβουν και να εντάξουν το απόσπασμα σε ένα πλαίσιο μυθοπλασίας

Στη συνέχεια γίνεται μια πρώτη ανάγνωση του αποσπάσματος

Βήμα Έβδομο

Η πρώτη ανάγνωση-αναγνώριση του κειμένου

Ο εκπαιδευτικός διαβάζει το απόσπασμα εκείνος. Με αυτόν τον τρόπο οι πρώτες εντυπώσεις που έχουν οι μαθητές προέρχονται από μια καλή ανάγνωση του εκπαιδευτικού που καθώς έχει δουλέψει το κείμενο ξέρει που να «κόψει», που να πάρει ανάσες, που να βάλει τελείες ή κόμματα, θαυμαστικά ή ερωτηματικά. Η ανάγνωση του είναι καλό να έχει μερικά πρώτα στοιχεία υπόκρισης (φωνή, συναίσθημα, να φαίνεται που ρωτάει, που θαυμάζει, που κατηγορεί, που δικαιολογείται κλπ) καθώς διαβάζει τα λόγια των προσώπων.

Όταν τελειώσει δίνει :

Άλλες πληροφορίες για τον συγγραφέα την εποχή του, τις συνθήκες κάτω από τις οποίες γράφτηκε και ότι άλλο νομίζει ότι θα είναι χρήσιμο για το μάθημα του.

Κάνοντας μια μικρή «απόδραση» από το πλαίσιο των κοινωνικών δικαιωμάτων, ο εκπαιδευτικός θίγει ζητήματα τέχνης, γραφής, φόρμας-περιεχομένου κλπ.

Πρώτη προσέγγιση-συζήτηση με του μαθητές

1. Ποιο είναι το νόημα, του έργου (σκηνής/αποσπάσματος)

2. Ποιοί είναι οι χαρακτήρες. Συζήτηση και περιγραφή των χαρακτήρων.

Η συζήτηση για τους χαρακτήρες θα έχει σαν αποτέλεσμα να καταλάβουν οι μαθητές με την βοήθεια του εκπαιδευτικού τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, τις κρυμμένες προθέσεις τους και άρα θα οδηγηθούν στο επόμενο στάδιο (**όγδοο βήμα**) σε μια ανάλογη ανάγνωση (στοιχειώδης ερμηνευτική απόδοση).

Οι μαθητές σε δράση-ο εκπαιδευτικός σαν «σκηνοθέτης»

Ο εκπαιδευτικός μοιράζει τους ρόλους και οι μαθητές στη συνέχεια διαβάζουν τα λόγια (ατάκες) που ανήκουν στο κάθε πρόσωπο. Όπως επισημάναμε στο **τρίτο βήμα** ο εκπαιδευτικός έχει προνοήσει ώστε το κείμενο να δίνει ευκαιρίες συμμετοχής σε όσο το δυνατόν περισσότερους μαθητές και άρα το ενδιαφέρον να είναι αμείωτο από όλους και η τάξη να λειτουργήσει σαν ομάδα.

Είναι φυσικό η πρώτη ανάγνωση από τα παιδιά να μην είναι ικανοποιητική. Γι' αυτό και ο εκπαιδευτικός κάνει τις απαραίτητες διορθώσεις στους τονισμούς, στις εντάσεις κλπ. και η ανάγνωση επαναλαμβάνεται μέχρι του σημείου που θα κάνει το αποτέλεσμα καθαρό και σαφές για την συζήτηση που θα ακολουθήσει, τις ερωτήσεις και τα ζητήματα που θα τεθούν, και τα συμπεράσματα που θα προκύψουν.

Και εάν η αφετηρία για το μάθημα δεν είναι ένα θεατρικό κείμενο γνωστό η επινοημένο, γραμμένο από τον εκπαιδευτικό?

Εάν είναι ένα εικαστικό ερέθισμα, από ένα πίνακα ζωγραφικής?

(Η περίπτωση αυτή αναλύεται επαρκώς στη σελ.42).

Εκ προοιμίου όμως λέμε ότι η έλλειψη κειμένου και η παρουσία στατικής εικόνας δεν είναι εμπόδιο. Αντίθετα! Δίνει άλλες δυνατότητες τόσο στον εκπαιδευτικό όσο και στην τάξη στο σύνολο της να επεκταθούν σε άλλα πεδία και εμπλουτίσουν τόσο την γνώση όσο και την εμπειρία τους.

Ένας πίνακας ζωγραφικής είναι ένα στατικό γεγονός και το ζητούμενο σύμφωνα με την μέθοδο που προτείνει το HEDA είναι η δράση. Δράση σε έναν πίνακα μπορεί να μην υπάρχει σε πρώτο επίπεδο αλλά υπονοείται, βρίσκεται στο υποσυνείδητό του πίνακα. Αυτή την δράση καλούμαστε να ανακαλύψουμε και να αναπαράγουμε για την εξέλιξη του μαθήματος.

Με ποιόν τρόπο λοιπόν θα περάσουμε από μία στατική εικόνα στην δράση ? (που σημαίνει λόγος, κίνηση, σχέσεις και δραματικές συγκρούσεις)

Ο εκπαιδευτικός σαν αρχή επιλέγει έναν **πίνακα ανθρωποκεντρικό**. Ένας τέτοιος πίνακας έχει στο «υπέδαφος» του και υπονοεί ακριβώς τις σχέσεις μέσα από τα βλέμματα, τις στάσεις και τις εκφράσεις των προσώπων που απεικονίζει. Αυτό δίνει την δυνατότητα στην τάξη και σε συνεργασία εκπαιδευτικού και μαθητών να αναλύσουν τις εκφράσεις και τα συναισθήματα των προσώπων που απεικονίζονται στον πίνακα και στη συνέχεια να επινοήσουν και να γράψουν τα λόγια που φανταζόμαστε ότι εκφράζουν τα πρόσωπα με τις στάσεις και τα βλέμματα τους στον πίνακα, να υποθέσουν και να συμπληρώσουν την απεικονισμένη στάση των προσώπων με κίνηση συμπληρώνοντας τι μπορεί να γίνεται πριν και μετά.

Έτσι από ένα στατικό εικαστικό στιγμιότυπο μπορούμε να φτάσουμε στην δράση και να εξελίξουμε το μάθημα μας σύμφωνα με τα προηγούμενα και επόμενα βήματα που προτείνει το HEDA.

(Η ανάπτυξη της μεθόδου και ένα αντίστοιχο case study αναλύεται λεπτομερώς σε ειδικό κεφάλαιο στη σελίδα 42)

Δεν πρέπει να μας ξενίζει το γεγονός ότι ο εκπαιδευτικός λειτουργεί και στη μία και στην άλλη περίπτωση σε ένα βαθμό σαν σκηνοθέτης/οργανωτής με απώτερο σκοπό την προσέγγιση του εκάστοτε γνωστικού αντικείμενου. Αυτό είναι μοιραίο και επιθυμητό. Μόνο που ως «σκηνοθέτης», δεν δίνει σημασία στο αισθητικό αποτέλεσμα (καλό παίξιμο και απόδοση σαν ηθοποιοί) αλλά στο παιδαγωγικό/εκπαιδευτικό. Το θέμα δεν είναι να παίξουν οι μαθητές καλά τους ρόλους, αλλά να αποδώσουν έτσι το κείμενο ώστε να τεθούν τα ερωτήματα και να γίνει η συζήτηση, η ζύμωση και η συνειδητοποίηση των μαθητών και νέων πολιτών. **Με αυτή την έννοια ο εκπαιδευτικός προτρέπει τα παιδιά να επαναλάβουν μερικές φορές το διάβασμα/παίξιμο του κειμένου ώστε να φανούν με σαφήνεια τα χαρακτηριστικά των προσώπων και των σχέσεων τους όπως αναφέρεται στο **έβδομο βήμα** (σημεία 1, 2).**

Όταν το αποτέλεσμα φτάσει σε να ικανοποιητικό σημείο....

Βήμα Ένατο

Οι μαθητές σε δράση-ο εκπαιδευτικός διευθύνει την συζήτηση

Όταν λοιπόν το κείμενο και η απόδοση του φτάσουν σε ένα ικανοποιητικό σημείο (και αυτό θα γίνει με την ενθάρρυνση του εκπαιδευτικού και μετά από 4-5 απόπειρες «παιξίματος» του αποσπάσματος) ο εκπαιδευτικός λειτουργώντας σαν διαμεσολαβητής διακόπτει στα επιλεγμένα σημεία και ξεκινά την συζήτηση θέτοντας βαθμιαία τα ζητήματα που έχει επισημάνει στο **τέταρτο βήμα**.

(χαρακτηριστικό του FORUM theater). Αυτό γίνεται παράλληλα με την δράση. Στα επιλεγμένα σημεία δηλαδή ο εκπαιδευτικός σταματάει την δράση και προτρέπει σε σχολιασμό και συζήτηση:

- ✿ Τι ακριβώς συμβαίνει?
- ✿ Ποιες σχέσεις διαγράφονται?
- ✿ Ποια χαρακτηριστικά παρουσιάζουν τα πρόσωπα?
- ✿ Πως εμφανίζονται οι χαρακτήρες?
- ✿ Τι διακυβεύεται μεταξύ των προσώπων? (στη συζήτηση, τεκμηρίωση, κλπ)
- ✿ Τι διεκδικούν και πως τα πρόσωπα (που μπορεί αν είναι αντίδικοι η απλοί συνομιλητές)
- ✿ Ποια είναι τα επιχειρήματα τους και πως χτίζουν την επιχειρηματολογία τους?
- ✿ Που βρίσκεται το σωστό και το δίκαιο?

Τα ερωτήματα και τα ζητήματα που θα συζητηθούν ποικίλουν και διαφέρουν από μάθημα σε μάθημα και εξαρτώνται από το εκάστοτε θέμα/γνωστικό αντικείμενο

που εξετάζεται στο μάθημα της κοινωνικής πολιτικής αγωγής, από το κείμενο/απόσπασμα/έργο που επιλέχθηκε και από πολλούς άλλους παράγοντες που ορίζονται φυσικά από τον εκπαιδευτικό.

Βήμα Δέκατο

Οι μαθητές σε δράση-ομάδες υποστήριξης και επιχειρηματολογίας-Debate

Η ομάδα της τάξης χωρίζεται από τον εκπαιδευτικό σε επιμέρους ομάδες. Η κάθε μία από αυτές αναλαμβάνει έναν συγκεκριμένο ρόλο. Αν από τη θεατρική δράση που αναπτύχθηκε έχουν προκύψει διαφορετικές, αντίθετες, αλληλοσυγκρουόμενες θέσεις/απόψεις/επιδιώξεις, τότε η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να υποστηρίξει και να εδραιώσει τις απόψεις αυτές υποστηρίζοντας τις όσον το δυνατόν καλύτερα ώστε να επικρατήσουν στην συνείδηση της (μικροκοινωνίας) της τάξης. Είναι απαραίτητο οι ομάδες να κάνουν μία μικρή ή μεγάλη έρευνα στις πηγές (GOOGLE και κλασικές γραπτές πηγές) ώστε να αποκτήσουν και να ισχυροποιήσουν τα επιχειρήματα που θα τους κάνουν να υποστηρίξουν επαρκώς την άποψη τους. (Χαρακτηριστικό του Documentary theater). Καταμερίζουν έτσι τα πεδία έρευνας, διερευνούν και τελικά συγκεντρώνουν τα στοιχεία και τις πληροφορίες τους. Τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να τα επεξεργαστούν για να αποτελέσουν τελικά επιχειρήματα ικανά να αντιπαρατεθούν με την αντίθετη άποψη στο debate που θα γίνει αμέσως μετά. Διοργανώνονται έτσι ένα ή περισσότερα debates με τις δύο (ή περισσότερες) πλευρές να υποστηρίζουν την άποψη τους με επιχειρήματα πέραν των όσων υπάρχουν, διαφαίνονται η υπαινίσσονται στο κείμενο και στη θεατρική δράση. Η φυσική, λογική ακολουθία από το **πέμπτο βήμα** (που ο εκπαιδευτικός πέρασε την προετοιμασμένη υλη/σενάριο στην τάξη) μέχρι το δέκατο κάνει τους μαθητές να αποκτήσουν γνώμη πάνω στο εκάστοτε θέμα που συζητείται και επί πλέον να κάνουν προτάσεις πάνω στο :

- ✿ Ποιο είναι σωστό και δίκαιο?
- ✿ Ποιος έχει δίκιο και πιο άδικο?
- ✿ Ποιο θα ήταν το ιδανικό να γίνεται σε μία σύγχρονη πολιτισμένη κοινωνία?
- ✿ Ποιες σχέσεις εγγυώνται μια καλή ευτυχισμένη συνύπαρξη σε μια

πολιτισμένη κοινωνία?

Η τάξη –όσο και αν αυτό ακούγεται ανεφάρμοστο–θα μπορούσε να διατυπώσει μέχρι και «νέους νόμους» που θα μπορούσαν να υπάρξουν σε μια ευνομούμενη ιδανική κοινωνία. Όχι για να εφαρμοστούν, αλλά για να ολοκληρώσουν μια διαδικασία διαμόρφωσης γνώμης, άποψης και ζύμωσης από την μεριά των μαθητών. **(Εδώ το μάθημα έχει χαρακτηριστικά από ένα ελάχιστο γνωστό είδος θεάτρου που λέγεται Legislative theater ή νομοθετικό θέατρο)**

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Σε ένα τελευταίο στάδιο ο εκπαιδευτικός μαζί με τους μαθητές αφιερώνει λίγη ώρα στην αξιολόγηση τους μαθήματος και της διαδικασίας. Δίνεται έτσι η ευκαιρία να αξιολογηθούν :

Η διαδικασία του μαθήματος σαν σύνολο και στα επιμέρους βήματα της.

Όσον αφορά :

- ✿ Το θέμα.
- ✿ Την προσέγγιση του.
- ✿ Την επιλογή του κειμένου/αποσπάσματος και αν αυτό εξυπηρετούσε τον σκοπό του μαθήματος.
- ✿ Τον τρόπο που υλοποιήθηκε.
- ✿ Τα τελικά συμπεράσματα και τα αποτελέσματα. κλπ

Τα αποτελέσματα αυτά στους μαθητές δεν μπορούν να μετρηθούν μόνο εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή αλλά σε βάθος χρόνου. Αφού το μάθημα έχει σαν απώτερο στόχο του την διαμόρφωση απόψεων συνειδητήσεων και συμπεριφορών με βάση τα δημοκρατικά ιδεώδη και αξίες, τα αποτελέσματα αυτά θα φανούν αργότερα και με μία διάρκεια ζωής.

Άρα δεν μετριοούνται μόνο με τα όσα λέγονται σε μία συζήτηση μετά το μάθημα αλλά στην αξιολόγηση συμπεριλαμβάνονται και πράγματα αδιόρατα όπως τα συναισθήματα των παιδιών και ο συγκινησιακός τους κόσμος κατά την διάρκεια και μετά (πολύ μετά ίσως) το μάθημα.

Η σύνθετη αυτή αξιολόγηση θα κάνει το μάθημα καλύτερο στα επόμενα μαθήματα και μαθητές και εκπαιδευτικό πιο ικανούς στους ρόλους τους.

Υπόδειγμα εφαρμογής της μεθόδου HEDA a Case study

Το case study που αναλύουμε, προέκυψε από το Ελληνικό εγχειρίδιο που εφαρμόζεται στην Ελληνική Β' βάρθμια εκπαίδευση- Γ' γυμνασίου Α μέρος Ενότητα 1 ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ –Κεφάλαιο 2-Κοινωνικές ομάδες, Διακρίσεις και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων (στις πολιτισμικές και κοινωνικές διαφορές ανάμεσα στις κοινωνίες στους διαφορετικούς πολιτισμούς, προκαταλήψεις και διακρίσεις σε βάρος ομάδων.

Ο φυγάς, ο Ξένος, ο μετανάστης: Φίλος η εχθρός?

Στο υπόδειγμα που παραθέτουμε θα ακολουθήσουμε τα βήματα της μεθοδολογίας που προτείνει το **HEDA project** για να γίνει όσον το δυνατόν πιο κατανοητή τόσο η μέθοδος, η πρωτότυπη αντιμετώπιση όσο και το ενδιαφέρον που έχει ώστε και να υιοθετηθεί από τους εκπαιδευτικούς και να εφαρμοστεί στην πράξη. Χρησιμοποιούμε σαν παράδειγμα το θέμα μετανάστευση-προσφυγική κρίση. Το ίδιο θέμα χρησιμοποιούμε για ευνόητους λόγους κατανόησης και στο case study που ακολουθεί και που έχει σαν αφηγηρία – αφόρμηση έναν πίνακα ζωγραφικής (εικαστικό γεγονός)

ΒΗΜΑ 1^ο - Η μετανάστευση-προσφυγική κρίση (ο μετανάστης, ο ξένος)

Ο εκπαιδευτικός πρόκειται να ασχοληθεί/συζητήσει/διδάξει στην τάξη του το φαινόμενο της μετανάστευσης-προσφυγική κρίση.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Γενικός ορισμός-1^η φάση προσέγγισης (προετοιμασία πριν από το μάθημα)

Ζητήματα και φαινόμενα **διαφορετικότητας, ρατσισμού και φασίζουσας συμπεριφοράς** εμφανίστηκαν τα τελευταία χρόνια με την έξαρση του προσφυγικού και μεταναστευτικού φαινομένου λίγο πολύ σε όλη την Ευρώπη. Ο φιλήσυχος Ευρωπαίος νοικοκύρης ένοιωσε ότι κάποια πράγματα αυτονόητα και κεκτημένα εδώ και δεκαετίες κινδυνεύουν να χαθούν από την παρουσία και μόνο των προσφύγων και μεταναστών. Το φαινόμενο εμφανίστηκε χονδρικά σε δύο φάσεις :
α. με την πτώση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού και
β. με την κατάσταση και τους πολέμους στη Μέση Ανατολή (Συρία, Παλαιστίνη, Αφγανιστάν) και στην Αφρική.

Στην Ευρώπη πολίτες χωρίς κανένα προηγούμενο και χαρακτηριστικό ρατσισμού στην συμπεριφορά τους, κάτω από το φάσμα ενός φόβου είδαν με μεγάλη καχυποψία τους «ξένους» που έφτασαν στις πόλεις, στις γειτονιές και έξω από τα σπίτια τους και όχι μόνο πήραν αποστάσεις αλλά απέκτησαν συμπεριφορές ρατσιστικές, συμπεριφορές μίσους που ανήκουν σε φασιστικές

νοοτροπίες και ιδεολογίες.

Στις χώρες του νότου το πρόβλημα ήταν και είναι τεράστιο με τα πλήθη απελπισμένων προσφύγων που έρχονται παράνομα από την Τουρκία και την Βόρειο Αφρική στην Ελλάδα και Ιταλία. Στην Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη το φαινόμενο εμφανίζεται ηπιότερο και τα προβλήματα είναι μικρότερα.

2^η φάση προσέγγισης

Ο εκπαιδευτικός προσεγγίζει (προετοιμάζεται) πιο ειδικά το θέμα

- ✿ Τι περιλαμβάνει η επίσημη διδακτική υλη?
- ✿ Τι συμβαίνει στον Δυτικό κόσμο και τι στον Ανατολικό με τις ποικίλες θρησκευτικές προκαταλήψεις, τις διαφορετικές νοοτροπίες και πολιτιστικές, ηθικές παραδόσεις.
- ✿ Υπάρχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά ανάμεσα στις όποιες κοινωνικές τάξεις?
- ✿ Τι συμβαίνει στην χώρα του?
- ✿ Τι συμβαίνει στην περιοχή του? (στην τάξη του, συμπεριφορές μαθητών, γονέων κλπ)

ΒΗΜΑ 2^ο

Εύρεση του έργου τέχνης

(θέατρο, πίνακας ζωγραφικής, σκηνή από βίντεο κλπ)

Σε ένα μάθημα κοινωνικής και πολιτικής αγωγής(Citizenship education) σύμφωνα με την μεθοδολογία που προτείνει το **HEDA project** θα μπορούσε

1. να χρησιμοποιηθεί (ανάμεσα σε πολλά άλλα) η περίπτωση της Μήδεια (από την τραγωδία ΜΗΔΕΙΑ του Ευριπίδη) που «ξένη» η ίδια καθώς είναι από βασιλική γενιά από την Κολχίδα, έρχεται στην Ελλάδα ορμώμενη από τον έρωτα της για τον Ιάσωνα. Μετά από χρόνια και μετά την απόκτηση 2 παιδιών, ο Ιάσωνας την διώχνει και βρίσκεται για δεύτερη φορά φυγιά και άπατρις.

2. Θα μπορούσε ο εκπαιδευτικός να πάρει αφορμή για την εισήγηση και τον πρόλογό του από ένα πίνακα ζωγραφικής. Και αφού γίνει συζήτηση και οι μαθητές εκφραστούν γύρω από αυτόν, ο εκπαιδευτικός μπορεί μετά να περάσει στο απόσπασμα από το θεατρικό κείμενο. Στην περίπτωση της ΜΗΔΕΙΑ υπάρχουν παρά πολλοί πίνακες που απεικονίζουν την τραγική ηρωίδα. (βλ. τον γνωστό πίνακα του Frederick Sandys)

ΒΗΜΑ 3^ο

Διαμόρφωση του καλλιτεχνικού υλικού

Ο εκπαιδευτικός επιλέγει (στο παράδειγμα μας) ένα απόσπασμα από το επεισόδιο όπου εμφανίζεται ο Αιγέας, βασιλιάς της Αθήνας και συνομιλεί με την Μήδεια και της υπόσχεται στέγη αφού ο Κρέων και ο Ιάσωνας την διώχνουν από την Κόρινθο.

Στο απόσπασμα που χρησιμοποιούμε σαν μοντέλο και υπόδειγμα της μέθοδο-

λογίας μας έχουν γίνει περικοπές και αλλαγές όπως υποδεικνύεται στο 3^ο βήμα. Επίσης λόγια δόθηκαν στον χορό ώστε να εξασφαλιστεί συμμετοχή από περισσότερους μαθητές στην τάξη.

Ενέργειες προσαρμογής που μπορεί να κάνει και ο εκπαιδευτικός που θα διδάξει το μάθημα που προαναφέραμε και που είναι απολύτως νόμιμες και θεμιτές.

Τα σημεία στα οποία μπορεί να υπάρξει συζήτηση μπορεί να είναι πολλά και ανάλογα με το μάθημα, που θέλει να εστιάσει ο εκπαιδευτικός, που δίνει περισσότερο βάρος κλπ.

ΒΗΜΑ 4^ο Σημεία ενδιαφέροντος & συζήτησης στην τάξη (5^ο βήμα)

Ο εκπαιδευτικός συγκεκριμενοποιεί ερωτήσεις και σημεία συζήτησης έτσι όπως θα τα θέσει στην τάξη για να εισπράξει γνώμες και απόψεις με τους μαθητές και να τις συζητήσει στα πλαίσια του μαθήματος.

Τα σημεία ενδιαφέροντος και συζήτησης παρατίθενται στην δεύτερη στήλη του κείμενου. Τα σημεία αυτά χωρίς να είναι τυχαία μπορεί να είναι και διαφορετικά, περισσότερα ή λιγότερα ανάλογα με το μάθημα και την μορφή που θέλει να του δώσει ο εκπαιδευτικός. Είναι προφανές ότι σε ένα τέτοιο έντονο και φλέγον θέμα, θα είναι διαφορετικό το μάθημα ενός εκπαιδευτικού μιας χώρας της Κεντρικής ή Βόρειας Ευρώπης από ένα μάθημα που γίνεται σε ένα σχολείο του Ευρωπαϊκού νότου.

ΒΗΜΑ 5^ο - Στην τάξη

Ο Εκπαιδευτικός κάνει ένα πρόλογο για το θέμα που θα απασχολήσει την τάξη σήμερα:

Ποία θα πρέπει να είναι η συμπεριφορά μας απέναντι σε ανθρώπους, απελπισμένους που διάφορες πολιτικές συνθήκες, πολέμου, αναταραχών και ανακατατάξεων τους αναγκάζουν να ξεριζωθούν από τον τόπο και τις εστίες τους και έρχονται στην δική μας χώρα, διεκδικούν μία νέα ζωή μακριά από τους κινδύνους για την ζωή τους.

- ✿ Έχουν δικαιώματα?
- ✿ Αν ναι, ποια είναι αυτά?
- ✿ Τι λένε τα επίσημα αρχεία, συνθήκες και ποια είναι η δική μας προσωπική αντιμετώπιση και συμπεριφορά απέναντί τους?

ΒΗΜΑ 6^ο – Καλλιτεχνική δραστηριότητα

Ο εκπαιδευτικός μοιράζει στα παιδιά το επιλεγμένο κείμενο (της ΜΗΔΕΙΑ στο παράδειγμα μας)

- ✿ Κάνει μια εισαγωγή και περιγράφει με λίγα λόγια περί τίνος πρόκειται
- ✿ Ποιο απόσπασμα- σκηνή επέλεξε και από πού είναι παρμένο
- ✿ Ποια είναι η υπόθεση του έργου, ο μύθος, τα πρόσωπα, οι σχέσεις και οι συγκρούσεις.

Όστε οι μαθητές να καταλάβουν και να εντάξουν το απόσπασμα σε ένα πλαίσιο μυθοπλασίας να το συνδέσουν με το θέμα μας που είναι η **Μετανάστευση, η προσφυγιά, η συμπεριφορά του μετανάστη, η αντιμετώπιση του ξένου.**

ΒΗΜΑ 7^ο – Σκηνή, ας παίξουμε (1^η προσέγγιση του κειμένου, ανάλυση)

Στη συνέχεια μπαίνει σε μία διαδικασία θεατρική, σκηνική (παίξιμο ρόλων).

Γίνεται μια πρώτη ανάγνωση του αποσπάσματος πρώτα από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό (για τους λόγους που αναφέραμε προηγουμένως) και στη συνέχεια μια πρώτη συζήτηση πάνω στο έργο, την δράση, την πλοκή, τους χαρακτήρες, τι επιδιώκουν τα πρόσωπα, τι θέλει να μας πει ο ποιητής και τα νοήματα που βγαίνουν από την δράση, τις σχέσεις και τις συγκρούσεις τους. Πως ο ποιητής με παραβολικό τρόπο και χρησιμοποιώντας μύθους από την μυθολογία, προσαρμόζοντας και διασκευάζοντας τους κατά το δοκούν θέλει να θίξει πράγματα της εποχής του. Το ίδιο κάνει και ο εκπαιδευτικός για τους σκοπούς του μαθήματος του.

ΒΗΜΑ 8^ο – Διαδικασία “πρόβας”

Στη συνέχεια μοιράζει τους ρόλους. Το μοίρασμα των ρόλων γίνεται μέσα από μία παιδαγωγική σκοπιά και όχι θεατρική¹ και σαν «σκηνοθέτης» κάνει κάποιες παρατηρήσεις, διορθώσεις για την καλύτερη κατανόηση των νοημάτων σε σχέση με το μάθημα του και όχι για καλύτερες αισθητικές αποδόσεις και ερμηνείες εκ μέρους των μαθητών. Το απόσπασμα είναι επί τούτου σύντομο (απλή ανάγνωση 4 λεπτά). Έχουν επίσης προστεθεί λόγια στον χορό για να συμμετέχουν ενεργητικά όσο το περισσότερο περισσότεροι μαθητές για να εξασφαλιστεί το ενδιαφέρον της τάξης στο σύνολο της (15 μαθητές) και η τάξη να λειτουργήσει σαν ομάδα.²

1. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να δώσει τους ρόλους με κριτήρια που προκύπτουν από την σύνθεση της τάξης. Μπορεί για παράδειγμα να δώσει έναν ρόλο σε ένα μαθητή με εσωστρεφή συμπεριφορά για να βοηθήσει την κοινωνικοποίηση και την επικοινωνία του με τους άλλους, ή σε ένα μαθητή που έχει εκφραστεί κατά των μεταναστών και προσφύγων, και όχι σε κάποιον που θα παίξει τον ρόλο καλύτερα.
2. Οι εναλλακτικές-βιωματικές μέθοδοι διδασκαλίας έχουν προεκτάσεις και επιπτώσεις πέρα από την κατανόηση του μαθήματος και του εκάστοτε γνωστικού αντικειμένου. Μέσω τις τέχνης οι μαθητές μυούνται σε ζητήματα καλλιτεχνικά, εξασκούν και ανακαλύπτουν τις κλίσεις τους, κοινωνικοποιούνται και λειτουργούν συνεργατικά σαν ομάδα.

ΤΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ από την τραγωδία ΜΗΔΕΙΑ του Ευριπίδη

(Παραθέτουμε στην 1^η στήλη το διάλογο και στην 2^η τις παρατηρήσεις θέματα προς συζήτηση. Η αρίθμηση υποδεικνύει τα σημεία που ο εκπαιδευτικός θα διακόψει και θα συζητήσει (χαρακτηριστικό του FORUM theater)

- ΑΙΓΕΑΣ** 1☞ Σε χαιρετώ, Μήδεια. Χαίρομαι που σε βλέπω.
ΜΗΔΕΙΑ 1☞ Χαίρε και εσύ, Αιγέα. Πώς βρέθηκες Στα μέρη μας ; Από πού έρχεσαι;
- ΑΙΓΕΑΣ** Έρχομαι από το ιερό μαντείο των Δελφών.
ΜΗΔΕΙΑ Και τί σ' έκανε να πας εκεί, στον ομφαλό της γης;
ΑΙΓΕΑΣ Ήθελα να μάθω πώς θα μπορέσω και γ'ω να αποκτήσω παιδιά και απογόνους.
- ΜΗΔΕΙΑ** Για όνομα των θεών, πέρασες τη ζωή σου ως τώρα χωρίς παιδιά;
- ΧΟΡΟΣ** Η μοίρα και οι θεοί ορίζουν των θνητών τις τύχες
ΑΙΓΕΑΣ Πράγματι. Έτσι το όρισε η μοίρα και οι θεοί. Όμως γιατί βασίλεψε το βλέμμα και η όψη σου; Τι σε κάνει έτσι δυστυχισμένη?
- ΜΗΔΕΙΑ** Με αδικεί ο Κρέοντας 1☞ ο βασιλιάς και ο άνδρας μου ο Ιάσων συμφωνεί, ενώ εγώ δεν τον έβλαψα ποτέ.
- ΑΙΓΕΑΣ** Κάνοντας τί; Μίλησέ μου πιο καθαρά.
- ΜΗΔΕΙΑ** Με εξορίζει από τη χώρα και από το σπίτι μου. 2☞2α☞
ΧΟΡΟΣ Χειρότερο κακό για τον πολίτη δεν υπάρχει.
ΧΟΡΟΣ Από το σπίτι, την πατρίδα να σε διώχνουν.
ΑΙΓΕΑΣ Ω, κακό μεγάλο δύστυχη σε βρήκε.
ΑΙΓΕΑΣ Μεγάλο. Μεγαλύτερο δεν έχει.
ΜΗΔΕΙΑ Σε εξορκίζω λοιπόν και ικέτης τα γόνατα σου αγγίζω, λυπήσου με τη δύσμοιρη, λυπήσου με και μην αφήσεις να βρεθώ στην εξορία πανέρμη. Δέξου να έρθω σαν πρόσφυγας, στη χώρα σου και στην εστία του σπιτιού σου.
- 3☞Και πίστεψε με μεγάλη τύχη θα έχεις.
Γιατί εγώ θα σε λυτρώσω από την ατεκνία και θα σε αξιώσω να σπείρεις παιδιά. Τέτοια μυστικά και βότανα κατέχω.
- ΑΙΓΕΑΣ** Για πολλούς λόγους, γυναίκα, θέλω από την καρδιά μου να σου κάνω αυτή τη χάρη· πρώτα για τους θεούς, 4☞ και ύστερα για τα παιδιά που μου υπόσχεσαι.
- ΧΟΡΟΣ** Δίκαιο είναι όταν ευεργετείς να ευεργετείσαι.
ΑΙΓΕΑΣ Άκου λοιπόν πώς σκέφτομαι: Αν έρθεις στη χώρα μου,

ΠΙΘΑΝΑ ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

1☞ Το θεατρικό κείμενο (απόσπασμα) μοιραία λειτουργεί συμβολικά σχεδόν πάντα. Τα πρόσωπα και οι καταστάσεις είναι τυχαίες και σημαίνουσες. Έτσι ο εκπαιδευτικός πρέπει να επισημάνει τις ερμηνείες και τις σημασίες τους

Μήδεια = ένας πρόσφυγας
Αιγέας = ένας επίσημος εκπρόσωπος της χώρας υποδοχής
Κρέων και Ιάσων = είναι το κράτος/εξουσία που αναγκάζει τον μετανάστη/πρόσφυγα να φύγει /από τη χώρα και από το σπίτι του.
Όρκοι = είναι οι γραπτοί νόμοι και θεσμοί που στηρίζουν το δίκιο και εγγυώνται την τήρηση των συμφωνιών

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

2☞ Ποιοι είναι οι λόγοι που άνθρωποι, μεγάλες μάζες ανθρώπων, φεύγουν από την χώρα τους

- A. Μετανάστευση
- B. Προσφυγιά

Ποια η διαφορά μεταξύ τους?

2α☞ Ποιος είναι πρόσφυγας και ποιος είναι μετανάστης?

Ποια η διαφορά τους?

(Σύμβαση της Γενεύης 1951 και αρμόδιοι διεθνείς οργανισμοί -βλ. <https://rm.coe.int/-/168075b8b2>)

3☞ Ο πρόσφυγας ή ο μετανάστης είναι ένας φυγάς, ένας σύγχρονος ικέτης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

Ποιες είναι οι ανάγκες του?

Τι ζητάει?

Σε τι ελπίζει?

Ερχόμενος σε μια ξένη από κάθε άποψη χώρα ελπίζει και ικετεύει για άσυλο, για μια καλύτερη ζωή, για μια στέγη, για τροφή, για εκπαίδευση των παιδιών του.

4☞ Ο Αιγέας επικαλείται τους θεούς.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

Είναι η θρησκεία λόγος για τον οποίο κάποιος γίνεται πρόσφυγας?

Σε προστατεύει η θρησκεία στην χώρα προέλευσης?

Σε προστατεύει στη χώρα υποδοχής? Ποιες διαφορές και συγκρούσεις προκύπτουν από τις διάφορες

θα προσπαθήσω, όπως έχω χρέος, να σε προστατεύσω.
Αλλά στο λέω όμως καθαρά. Εγώ από εδώ **δεν** θα σε πάρω.
Μόνη εσύ στην Αθήνα και στο σπίτι μου θα φτάσεις.
Μόνο έτσι θα σε δεχτώ και στο σπίτι μου θα μείνεις αβλαβής.
Αλλά και μετά δεν θ' αφήσω να σε πάρουν.
Από εδώ όμως φρόντισε να φύγεις μόνη σου.
ΧΟΡΟΣ **Γιατί όμως τέτοια απόφαση έχεις πάρει?**
ΧΟΡΟΣ **Πράγματι, τα λόγια σου δεν τα καταλαβαίνω?**
ΧΟΡΟΣ **Τι κέρδος έχεις από αυτό?**
ΧΟΡΟΣ **Εξηγήσου καθαρά?**
ΑΙΓΕΑΣ Δεν θέλω και να με κατηγορήσουν οι φίλοι ότι εγώ σε πήρα.
ΧΟΡΟΣ **Τώρα κατάλαβα τα λόγια σου τι ακριβώς σημαίνουν.**
ΜΗΔΕΙΑ Σύμφωνοι. Έτσι θα γίνει. Ορκίσου όμως στους θεούς ότι θα τηρήσεις τον όρκο σου. **5** ➔
ΑΙΓΕΑΣ Ορκίζομαι και στους θεούς υπόσχομαι ότι άσυλο θα βρεις στο σπίτι μου και θα σε προστατέψω. Δεν μου έχεις εμπιστοσύνη;
ΜΗΔΕΙΑ Σου έχω· όμως το σπίτι του Πελία και ο Κρέων είναι εχθροί μου. Αν έχεις μπει στον ζυγό των όρκων, όταν εκείνοι θελήσουν να με πάρουν από τη χώρα, δεν θα με παραδώσεις.
ΧΟΡΟΣ **Ο όρκος είναι σεβαστός.**
ΧΟΡΟΣ **Οι θεοί τον προστατεύουν και οι θνητοί τον σέβονται.**
ΜΗΔΕΙΑ Αν όμως έχεις συμφωνήσει απλώς με λόγια και δεν έχεις δώσει όρκο στους θεούς, μπορεί οι συμφωνίες ν' αλλάξουν. **6** ➔
ΧΟΡΟΣ **Τα λόγια πουλιά είναι, πετούν και φεύγουν στη στιγμή.**
ΧΟΡΟΣ Συμφέροντα και πολιτικές μπορεί να αλλάξουν.
ΜΗΔΕΙΑ **Μπορεί** και συ να υποκύψεις στις επιταγές τους. Εγώ δεν έχω, εξουσίας και δύναμη, ενώ εκείνοι έχουν.
ΑΙΓΕΑΣ Τα λόγια σου φανερώνουν μεγάλη προνοητικότητα. Αν λοιπόν έτσι κρίνεις, δεν αρνούμαι να πράξω αυτό που θες.
Γιατί και για μένα είναι τούτο ασφαλέστερο, να έχω ένα λόγο να προβάλω στους εχθρούς σου και όρκους που πήρα σεβαστούς.

ΜΗΔΕΙΑ Ορκίσου στο χώμα της Γης, στους προπάτορες, τον Ήλιο, και μαζί στο γένος όλων των θεών. **7** ➔
ΑΙΓΕΑΣ Ότι θα πράξω ή δεν θα πράξω τί; Λέγε.

θηρσκειές, όταν οι παραδόσεις και οι πολιτισμοί έρχονται σε επαφή?

5 ➔ Η Μήδεια, ο ξένος θέλει εγγυήσεις για την ποιότητα της ζωής του.
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

Θα έχει ασφάλεια στην χώρα υποδοχής?
Θα τον καλύπτουν οι νόμοι όπως καλύπτουν όλους τους πολίτες?
Θα έχει τα ίδια δικαιώματα?
Είναι σωστό να έχει τα ίδια δικαιώματα και χαίρει σεβασμού σαν ανθρώπινη οντότητα, η θά είναι πολίτης β κατηγορίας?

6 ➔ **ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ**
Η Μήδεια μιλάει για πολιτικές. Και οι πολιτικές αλλάζουν όπως και οι πολιτικοί. Μπορεί ο Αιγέας σαν άτομο (όπως και κάθε εκπρόσωπος της εξουσίας) να έχει τι καλύτερες προθέσεις, σαν αρχηγός κράτους όμως, σαν πολιτικός, υφίσταται πιέσεις και λειτουργεί υπό το κράτος άλλων συνθηκών και συγκυριών. Οι υποσχέσεις λοιπόν, οι συμφωνίες και συνθήκες είναι σεβαστές η αναθεωρούνται με την παραμικρή αλλαγή συνθηκών, συμφερόντων πολιτικών, και πολιτικών δυνάμεων?

Η Μήδεια, ο πρόσφυγας, δεν θέλει να είναι το επίκεντρο κάθε πολιτικού παιχνιδιού, δεν θέλει να εργαλειοποιη-θεί και εις βάρος της να γίνονται δια-πραγματεύσεις και πολιτικά παζάρια. (Βλέπε προσφυγικό και Ερντογάν)

7 ➔ Η Μήδεια επικαλείται αξίες, νόμους παραδόσεις που είναι σεβαστές από όλους πέρα από πολιτικές πεποιθήσεις που αλλάζουν

ΜΗΔΕΙΑ Ότι ούτε ο ίδιος θα με διώξεις ποτέ από τη χώρα σου, επειδή είμαι ξένη, άπατρις και αλλόθρησκη. **8** ➔ ούτε, όσο θα ζεις, θα με παραδώσεις με τη θέλησή σου, αν κάποιος από τους εχθρούς μου ζητήσει να με πάρει.

ΑΙΓΕΑΣ **9** ➔ Ορκίζομαι στη Γη και στο υπέρλαμπρο φως του Ήλιου και στους θεούς όλους να σεβαστώ αυτά που ακούω.

ΜΗΔΕΙΑ Καλώς. Αν δεν τηρήσεις τούτον τον όρκο, να πάθεις τί; **10** ➔

ΑΙΓΕΑΣ Ότι παθαίνουν όσοι ασεβούν.

ΜΗΔΕΙΑ Καλό δρόμο να έχεις. Είναι όλα όπως πρέπει. Εγώ θα φτάσω το γρηγορότερο στην πόλη σου, αφού πρώτα πράξω όσα έχω να πράξω και πετύχω αυτά που θέλω να πετύχω

8 ➔ Ζήτημα ρατσισμού και διαφορετικότητας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

Υπάρχουν πράγματι πολλές θρησκείες, πολιτισμοί και χρώματα στους ανθρώπους. Υπάρχουν διαφορές φύλου, σεξουαλικής κατεύθυνσης, οικονομικής επιφάνειας, μόρφωσης και πολλά άλλα.

Πρέπει η συμπεριφορά μας και η αντιμετώπιση του άλλου να αλλάζει ανάλογα με το χρώμα του, ανάλογα με το φύλο του, ανάλογα με την σεξουαλική του κατεύθυνση, η αν είναι πλούσιος και φτωχός, αν οι ενδυματολογικές του προτιμήσεις είναι σύμφωνες με τις δικές μας

9 ➔ Η Μήδεια ζητάει προστασία και άσυλο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

Οφείλουμε να παρέχουμε προστασία, άσυλο στον κατατρεγμένο, στον πρόσφυγα που έρχεται στην δική μας χώρα?

Πέρα από τους νόμους τι υπαγορεύουν οι ανθρωπιστικές αξίες και ο πολιτισμός μας?

10 ➔ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

Υπάρχει τιμωρία για όποιον παραβιάζει όρκους και υποσχέσεις? Υπάρχει τιμωρία για όποιον παραβιάζει όρκους και υποσχέσεις απέναντι στον ξένο?

Πρέπει να υπάρχει η όχι? Είμαστε ίσοι απέναντι των νόμων και των θεσμών?

ΒΗΜΑ 9^ο

Ο εκπαιδευτικός αφήνει τα παιδιά να διαβάσουν και να εξοικειωθούν με το κείμενο και τον διάλογο που προσφέρει. Αφού αυτό γίνει μερικές φορές και γίνουν οι στοιχειώδεις παρατηρήσεις ώστε να βγαίνουν τα νοήματα (τονισμοί, ανάσες, ενδεχόμενες παύσεις, ερωτηματικά-ερωτήσεις, απαντήσεις) και τα πρόσωπα να συνομιλούν έχοντας στην συνομιλία τους μια φυσιολογική ροή, ο εκπαιδευτικός λειτουργώντας σαν διαμεσολαβητής ξεκινά την συζήτηση. Διακόπτει την δράση και θέτει τα ερωτήματα (δεξιά στήλη στο κείμενο) έτσι όπως τα έχει επισημάνει στην προετοιμασία του (ΒΗΜΑ 4). Αυτό γίνεται παράλληλα με την δράση. Στα επιλεγμένα σημεία δηλαδή ο εκπαιδευτικός σταματάει την δράση και προτρέπει σε σχολιασμό και συζήτηση θέτοντας ερωτήσεις πρώτα σε σχέση με το απόσπασμα (Μήδεια, Αιγέας, χορός, τι λένε, τι υποστηρίζουν, έχουν δίκιο, προκαλούν συναισθήματα συμπάθειας, αντιπάθειας κλπ) και έπειτα κάνει τις προεκτάσεις στην σύγχρονη ζωή και πραγματικότητα. Έχει σημασία η έκφραση γνώμης και απόψεων από τους μαθητές και η συζήτηση που προκύπτει από τις εκφρασμένες γνώμες και απόψεις τους.

ΒΗΜΑ 10^ο

Από τη θεατρική δράση πάνω στο απόσπασμα (από την Μήδεια στην περίπτωση μας) έχουν προκύψει από τους μαθητές διαφορετικές, αντίθετες, ίσως αλληλοσυγκρουόμενες θέσεις/απόψεις/επιδιιώξεις :

1. ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΔΡΩΜΕΝΟ ΚΑΙ τα ΠΡΟΣΩΠΑ

α. Έχει δίκιο η Μήδεια που θέλει να φύγει η πρέπει να μείνει και να υποστηρίξει την άποψη της μια που η χώρα λόγω του γάμου και της οικογένειας που έχει δημιουργηθεί με τον Ιάσωνα είναι και δική της πατρίδα?

β. Κάνει καλά ο Αιγέας που την δέχεται στη δική του χώρα η δεν πρέπει να βάλει σε κίνδυνο την πολιτική φιλία που έχουν τα δύο κράτη της Αθήνας και της Κορίνθου?

2. ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ-ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

γ. Υπάρχουν ζητήματα από την μία μεριά πολιτικών επιταγών και σκοπιμοτήτων και από την άλλη ανθρωπισμού και ανθρωπίνων πολιτιστικών αξιών. Τι από τα δύο υπερισχύει και γιατί?

δ. Πρέπει να υπερισχύουν οι ανθρωπιστικές αξίες των πολιτικών σκοπιμοτήτων η το αντίθετο?

ε. Ποιος ο ρόλος του θεσμοθετημένου κράτους και ποιος των πολιτών? Αν το κράτος έχει μια πολιτική εχθρική απέναντι στους μετανάστες με νόμους και αποφάσεις, οι πολίτες σαν άνθρωποι πρέπει να τους ακολουθούν η να δείχνουν ανθρωπισμό, αλληλεγγύη, και να παρέχουν βοήθεια στους μετανάστες/πρόσφυγες κόντρα στις επιταγές του κράτους?

3. ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΣΕ ΟΜΑΔΕΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ

Σ' αυτή τη φάση του μαθήματος ο εκπαιδευτικός χωρίζει σε ομάδες υποστήριξης τους μαθητές με σαφείς στόχους η κάθε μία : **Να χτίσει η κάθε ομάδα μια επιχειρηματολογία, υπεράσπισης της άποψης της.** Η κάθε ομάδα λοιπόν αναλαμβάνει να υποστηρίξει και να εδραιώσει τις απόψεις της, μαζεύοντας/συντάσσοντας επιχειρήματα (με την υποστήριξη μιας σχετικής έρευνας στο διαδίκτυο η και αλλού, στα πλαίσια του μαθήματος η σαν δραστηριότητα πέρα από αυτό, κάνοντας συνεντεύξεις με ειδικούς κλπ) και υποστηρίζοντας όσον το δυνατόν καλύτερα την άποψη της. Η σύγκρουση (των επιχειρημάτων) πρέπει να είναι δυνατή και ενδιαφέρουσα και στο τέλος να επικρατήσει στην συνείδηση της (μικροκοινωνίας) της τάξης η οι σωστή απόψη.³ Διοργανώνονται έτσι **debates** με τις πλευρές να υποστηρίζουν την άποψη τους με επιχειρήματα πέραν των όσων υπάρχουν, διαφαίνονται η υπαινίσσονται στο κείμενο και στη θεατρική δράση.

Με το "σώστό" εννοούμε ότι στόχος είναι να επικρατήσουν απόψεις με βάση τα πολιτισμένα, ανθρωπιστικά, δημοκρατικά ιδεώδη και αξίες.

Μετά το μάθημα-Έξω από την τάξη. Παρεμβάσεις στον κοινωνικό χώρο

Η δουλειά και ο προβληματισμός μπορούν να συνεχιστούν και μετά το κυρίως μάθημα, με το να βάλει ο εκπαιδευτικός στα παιδιά project που μπορεί να έχουν χαρακτήρα έρευνας (desk research), η συνεντεύξεων με παράγοντες που θεωρούνται ειδικοί σε σχέση με το γνωστικό αντικείμενο που κάθε φορά εξετάζεται.

Στην περίπτωση του πρόσφυγα και της συμπεριφοράς απέναντι του, του σεβασμού και της προστασίας θα μπορούσε η τάξη να χωριστεί σε :

1. Ομάδα έρευνας νόμων, θεσμών και συμφωνιών/συμβάσεων

Π.χ.

A. η Σύμβαση της Γενεύης και τι περιλαμβάνει και τι ορίζει?

B. Η Ύπατη αρμοστέια του ΟΗΕ τι δικαιώματα δίνει στους πρόσφυγες

Γ. Τι υποχρεώσεις έχει η χώρα υποδοχής κλπ

2. Ομάδα έρευνας υπηρεσιών της χώρας

A. Τι ισχύει στην χώρα εθνικά, τοπικά

B. Ποιες άλλες αρχές/οργανώσεις κλπ έχουν αρμοδιότητα σχετικά με τους πρόσφυγες (ΜΚΟ, Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ), Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για Πρόσφυγες και εξόριστους, ο Ερυθρός Σταυρός, Το Συμβούλιο της Ευρώπης κλπ).

3. Ομάδα συνεντεύξεων

Συνεντεύξεις με μετανάστες η πρόσφυγες

Συνεντεύξεις με απλούς πολίτες που έχουν την εμπειρία της μετανάστευσης

Αναφορά και παρουσίαση των αποτελεσμάτων στην τάξη η και συνολικά στο σχολείο.

4. Ομάδα διάδοσης των αποτελεσμάτων του μαθήματος-αντίκτυπος.

Οι μαθητές μέσα στα πλαίσια του μαθήματος και αφού έχουν μία σχετικά ολοκληρωμένη γνώση, γνώμη για το αντικείμενο (μετανάστευση, αυτοχειρία, γυναικοκτονίες) μπορούν να πάρουν πρωτοβουλία και να παράξουν έργα δευτερογενή, όπως δημοσιεύσεις στην σχολική εφημερίδα η σε σχολικά δίκτυα εθνικά η ευρωπαϊκά (European platforms for schools , e twinning), podcast, video cast, δραματοποιημένα video με μια απλή κοινή βιντεοκάμερα, μια έκθεση φωτογραφίας με απλές φωτογραφικές μηχανές η με το κινητό και πολλά άλλα που θα βγουν από την φαντασία και την εφευρετικότητα των μαθητών και του εκπαιδευτικού.

Ξεκινώντας από ένα εικαστικό γεγονός για να φτάσουμε σε ένα δημιουργικό μάθημα διδασκαλίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αγωγής του πολίτη.

Το να ξεκινήσει ένα μάθημα πολιτικής αγωγής (citizenship education) η γενικότερα περί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από εικονικές μορφές τέχνης από την ζωγραφική η την γλυπτική και όχι από παραστατικές (θέατρο, σινεμά βίντεο) ενέχει ίσως κάποιες επιπλέον δυσκολίες που κάνουν το εγχείρημα πολύ πιο ενδιαφέρον.

Εκ προοιμίου όμως λέμε ότι η έλλειψη κειμένου και η παρουσία στατικής εικόνας δεν είναι σε καμία περίπτωση εμπόδιο. Αντίθετα! Δίνει άλλες δυνατότητες τόσο στον εκπαιδευτικό όσο και στην τάξη στο σύνολο της να επεκταθούν σε άλλα πεδία και εμπλουτίσουν τόσο την γνώση όσο και την εμπειρία τους.

Το πέρασμα από την εικονικότητα στην παραστατικότητα δεν είναι τίποτα παραπάνω από το πέρασμα από την ακινησία στην κίνηση και από την στατικότητα στην δυναμική.

Από τη στιγμή που γίνει αυτό το πέρασμα ακολουθούμε τα βήματα που ήδη προηγουμένως αναλύσαμε.

Καθώς ένας πίνακας ζωγραφικής απεικονίζει κάτι (ανθρώπους περισσότερο μια που το αντικείμενο μας είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα και το citizenship education) δεν δίνει στον εκπαιδευτικό έτοιμα πράγματα με τον τρόπο που το κάνει το θέατρο, όπου ο συγγραφέας μας δίνει τους διαλόγους και άρα τις σχέσεις και τα συναισθήματα των ηρώων, την κίνηση με κάποιες σημειώσεις του και μια σειρά άλλες πληροφορίες φανερές η "κρυμμένες κάτω από το κείμενο". Αυτό όμως σημαίνει μεγαλύτερη κινητοποίηση του συναισθηματικού κόσμου των εμπλεκομένων (μαθητών και εκπαιδευτικών) της φαντασίας τους, και της ευαισθησίας τους, της αντίληψης και τις επινοητικότητας τους.

Οι μαθητές πρέπει να νοιώσουν, να ευαισθητοποιηθούν και να φανταστούν τι λένε η τι αισθάνονται οι ακίνητες στατικές φιγούρες του πίνακα (που στην περίπτωση του θεάτρου αυτά είναι λίγο πολύ δοσμένα) και να δημιουργήσουν, η να επινοήσουν σχέσεις, συναισθήματα και διαλόγους κινήσεις, συμπεριφορές κα.

Όταν η ζωγραφική (η η γλυπτική) είναι η αφετηρία του μαθήματος θα πρέπει η διαδικασία του μαθήματος να περάσει από την ακινησία και στατικότητα (του πίνακα η του γλυπτού) στην δυναμική και την κίνηση που έχουν οι παραστατικές τέχνες σινεμά, βίντεο και ειδικά το θέατρο.

Αυτό το θεωρούμε απαραίτητο για να υπάρξουν δυναμικές σχέσεις και εξέλιξη. Και στο δρώμενο και στο μάθημα ώστε να βγουν συμπεράσματα στο τέλος για τις κοινωνικές μας συμπεριφορές.

Το εικαστικό γεγονός (πίνακας η γλυπτό) θέλει να πει κάτι αλλά δεν το λέει φωναχτά ζωντανά, δυναμικά όπως το θέατρο). Θα πρέπει λοιπόν ο εκπαιδευτικός να περάσει από αυτήν απεικονιστική κατάσταση σε μία δυναμική: Από την εικόνα στη δράση.

Στην περίπτωση αυτή τα βήματα που προτείνουμε παραπάνω ακολουθούνται και πάλι με κάποιες όμως αλλαγές και προσαρμογές που επιβάλλονται από το γεγονός ότι η αφετηρία μας τώρα είναι ένας πίνακας ζωγραφικής, ενός δημιουργού άλλου χρόνου και άλλου τόπου.

Έτσι λοιπόν θα επισημάνουμε αυτές τις προσαρμογές (adaptations) και ο εκπαιδευτικός θα κάνει την σύνθεση των 10 βημάτων που περιγράφουμε στη μέθοδο του HEDA με τις παρακάτω επισημάνσεις.

Υπόδειγμα εφαρμογής της μεθόδου HEDA με αφετηρία ένα εικαστικό γεγονός a Case study

Ο εκπαιδευτικός που έχει συγκεκριμενοποιήσει το γνωστικό του αντικείμενο όπως αναλύσαμε και παραπάνω στο case study με το παράδειγμα της Μήδεια του Ευριπίδη **(ΒΗΜΑ 1)** επιλέγει εκ των προτέρων ένα πίνακα που εκφράζει το θέμα που θέλει να θίξει στο εκάστοτε μάθημα. Ο πίνακας αυτός είναι καλό να είναι ανθρωποκεντρικός (να παριστάνει ανθρώπους). Με θέμα ενός πίνακα ανθρώπους ο πίνακας θα εμπεριέχει ένα δράμα. Αυτό συμβαίνει ως επί το πλείστον (αν εξαιρέσουμε πίνακες φιλαρέσκειας, καλλονής, ομορφιάς και ηδυπάθειας). Έτσι στα πρόσωπα που παριστάνονται στον πίνακα, υπάρχουν στάσεις, εκφράσεις, βλέμματα που μπορούν να γίνουν κίνηση και δράση. **(ΒΗΜΑ 2)**. Ένας πίνακας ζωγραφικής όπως και η παράσταση μιας θεατρικής σκηνής εκπέμπει πολλές σημασίες. Ο εκπαιδευτικός επισημαίνει εκείνα τα εικαστικά μοτίβα και τις λεπτομέρειες του πίνακα που θέλει να υπογραμμίσει στο μάθημα του και να συζητήσει με τους μαθητές του, παρακάμπτοντας άλλα που δεν ενδιαφέρουν το μάθημα. **(Βήμα 3 και 4)**

Εισηγείται το αντικείμενο που θα απασχολήσει την τάξη, ποιο κοινωνικό ή πολιτικό δικαίωμα θα εξετάσει. **(ΒΗΜΑ 5)**

Ας υποθέσουμε ότι το αντικείμενο είναι πάλι Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ-ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ :

Θέτει τα ερωτήματα που προκύπτουν προς συζήτηση

- ✿ Τι κάνει τους ανθρώπους να εγκαταλείπουν τα σπίτια τους και την χώρα τους
- ✿ Να αποφασίζουν να μεταναστεύσουν σε έναν άλλο τόπο, άγνωστο και λίγο πολύ αφιλόξενο.

- ✿ Από ποιά έντονα συναισθήματα διακατέχονται για να πάρουν μία τέτοια απόφαση (απελπισία από την οικονομική ανέχεια, φόβος από κάθε είδους διώξεις, πόλεμος, πόθος για μια καλύτερη ζωή για τους ίδιους και τα παιδιά τους).

Παρουσιάζει τον η τους πίνακες στην τάξη:

Στο case study επιλέξαμε τον πίνακα ενός Δανού ζωγράφου του 19^{ου} αιώνα. Του Edvard Petersen με τίτλο "Οι μετανάστες του Larsen Plads"

Στο παράδειγμα μας είναι ο πίνακας του Δανού EDVARD PETERSEN (1841-1911) - https://en.wikipedia.org/wiki/Edvard_Petersen με τίτλο Οι μετανάστες του LARSEN PLADS, πίνακας του 1890

Ο εκπαιδευτικός:

- ✿ Δίνει πληροφορίες για τον πίνακα, για τον δημιουργό του, από πού ορμώμενος ο καλλιτέχνης τον δημιούργησε, τον χρόνο που δημιουργήθηκε, τον κοινωνικό περίγυρο της εποχής κ.α.
- ✿ Δεν χάνει ευκαιρία να κάνει όσο το δυνατόν πιο διαδραστικό το μάθημα του, δίνοντας και στους μαθητές την ευκαιρία να παρατηρήσουν, να συγκεντρώσουν την προσοχή τους στις λεπτομέρειες που μας ενδιαφέρουν και να εκφραστούν μέσα από συζήτηση και ερωταπαντήσεις: τι θέλει να εκφράσει ο πίνακας, τι συναισθήματα εισπράττει ο θεατής κ.α.
- ✿ Ενθαρρύνει τα παιδιά να δώσουν ζωή στον πίνακα και να υποθέσουν/περιγράψουν τις εκφράσεις, τις σχέσεις, τις σκέψεις, τα συναισθήματα των προσώπων που απεικονίζονται. Σ' αυτό το στάδιο μένει ακόμη στην περιγραφή και τις διαπιστώσεις ώστε να δημιουργήσει το συγκινησιακό υπέδαφος ώστε στο επόμενο στάδιο να περάσει στην δυναμική της κίνησης δίνοντας ζωή στον πίνακα και στην δράση που υπαινίσσεται. **(ΒΗΜΑ 6)**

Στάσεις σώματος σχέσεις που δημιουργούνται και που ο ζωγράφος υπαινίσσεται. Τι προβληματίζει τα πρόσωπα? Από τι συναισθήματα διακατέχονται, Πως εκφράζουν τον προβληματισμό και τα συναισθήματα τους.

ΣΕ ΣΤΑΣΗ και ΑΚΙΝΗΣΙΑ (tableaux vivants)

Αφού ολοκληρωθεί αυτή η φάση ο εκπαιδευτικός ενθαρρύνει και καθοδηγεί τα παιδιά να «δημιουργήσουν/παραστήσουν/ζωντανέψουν τον πίνακα». Έτσι οι μαθητές διασκορπίζονται σε όλη την τάξη και σε group των δύο τριών η και περισσότερων ανθρώπων αυτοσχεδιάζουν/δημιουργούν (tableau vivant), δημιουργώντας τον πίνακα ζωντανά στην τάξη, κατ' αρχάς σε μία στατική μορφή.

ΚΙΝΗΣΗ και ΔΥΝΑΜΙΚΗ

Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός ρωτάει και ενθαρρύνει τα παιδιά να τολμήσουν να κινηθούν ρωτώντας τους ποια μπορεί να είναι η κίνηση που προηγήθηκε της στάσης που ήδη έγινε (και που το είδαμε και το σχολιάσαμε στον πίνακα) και ποια θα είναι η κίνηση που έπεται.

Ας πάρουμε για παράδειγμα στον πίνακα τα δύο πρόσωπα στα δεξιά που συνομιλούν. Τον κύριο με το μαύρο παλτό και τον κύριο με το καφέ παλτό που είναι γυρισμένος πλάτη σε μας. Πίσω δε από αυτούς υπάρχει μία γυναίκα που ακουμπισμένη στον τοίχο τους κοιτάζει και δείχνει να την αφορά η συζήτηση που κάνουν. Λίγο πιο δεξιά είναι άλλες δύο γυναίκες που η μία φαίνεται να κλαίει και να σκουπίζει τα μάτια της με ένα μαντήλι.

Ερώτηση :

Τι έγινε λίγο **πριν** από την συζήτηση των δύο ανδρών? Από πού ήρθε ο κύριος με το μαύρο και από πού ο κύριος με το καφέ παλτό και τα άλλα πρόσωπα? Ποιες είναι οι προθέσεις και άρα τα συναισθήματα του ενός προς τον άλλο?

Τι θα γίνει **μετά**, όταν τελειώσει η συζήτηση των δύο ανδρών.

Εδώ υπάρχει ένα τεράστιο πλήθος επιλογών αρκεί να λειτουργήσει η φαντασία των παιδιών και η δημιουργικότητά τους.

Τι υποδηλώνει η συμπεριφορά του ενός και τι του άλλου. Τι μπορεί να είναι κοινωνικά ο κύριος με το μαύρο παλτό και τι ο κύριος με το καφέ και οι γυναίκες? **(ΒΗΜΑ 7).**

Η συνέχεια και ολοκλήρωση της δράσης είναι να προστεθεί ο λόγος. **(ΒΗΜΑ 8)**

Τι αφορά η συζήτηση των δύο ανδρών?

Αν -υποθέτουμε- ο ένας είναι μετανάστης που μόλις έφθασε με όλη την οικογένεια του στο λιμάνι, με το πλοίο που είναι στο βάθος και ο άλλος (με το μαύρο παλτό και με το καπέλο τύπου κλακ) είναι ένας agent/διακινητής μεταναστών που θέλει να τους εκμεταλλευτεί βρίσκοντας τους δουλειά με μικρό μισθό, να τους πάρει τα νομιμοποιητικά τους έγγραφα (ταυτότητες, διαβατήρια, επιστολές) να μένουν σε ένα κατάλυμα άθλιο και να δουλεύουν όλοι για κάποιο γαιοκτήμονα η εργοστασιάρχη της 1^{ης} περιόδου της

βιομηχανικής επανάστασης?

ΠΟΙΑ θα ήταν τα λόγια και ποια η απάντηση των μεταναστών?

Ποιος ο διάλογος τους?

Τι ζητάει ο agent/διακινητής μεταναστών?

Τι απαντάει ο μετανάστης?

Τι σκέπτεται και λέει η γυναίκα που παρακολουθεί?

Γιατί κλαίει η γυναίκα πίσω τους?

Με βάση το συγκινησιακό υπόβαθρο που δημιουργήθηκε στα προηγούμενα βήματα οι μαθητές ενθαρρύνονται να ονομάσουν και στη συνέχεια να νοιώσουν και να εκφράσουν τα συναισθήματα των προσώπων του πίνακα και επιπλέον να τολμήσουν να μιλήσουν μεταξύ τους παίζοντας τους «ρόλους» και ζωντανεύοντας τα πρόσωπα που προηγουμένως ήταν στατικά. Ο διάλογος είναι υποτυπώδης κατ' αρχήν.

Στο επόμενο ΒΗΜΑ (**ΒΗΜΑ 9**) ο εκπαιδευτικός δίνει στα παιδιά τον χρόνο να γράψουν τα λόγια και τους διαλόγους που επινόησαν/φαντάστηκαν στη διαδικασία του μαθήματος και κατά την διάρκεια των προηγούμενων βημάτων. Το μάθημα με την ολοκλήρωση και οργάνωση του διαλόγου, έχει φτάσει σε ένα προχωρημένο στάδιο και μπορεί να παρουσιαστεί από τα παιδιά στην τάξη. Εάν το κείμενο που λέγεται από τους μαθητές λέγεται «απ' έξω» η το διαβάζουν δεν μας ενδιαφέρει καθόλου. **Εκείνο που περισσότερο μας ενδιαφέρει εδώ είναι το κείμενο να έχει ένα κοινωνικό περιεχόμενο και να δίνει ερεθίσματα και αφορμές για συζήτηση, σχολιασμό, έκφραση γνώμης από τους μαθητές για τις συνθήκες δουλειάς, συνθήκες διαβίωσης, κοινωνικά δικαιώματα ασφάλισης, εκπαίδευσης, δικαίωμα στο ωράριο, στις ώρες ανάπαυσης, διατροφής κλπ.).**

Η ίδια διαδικασία γίνεται και με τα άλλα group που ζωντάνεψαν άλλες, διαφορετικές σκηνές του πίνακα.

Από την στιγμή που το θέμα είναι ενιαίο και αφετηρία είχε τον ίδιο πίνακα είναι επόμενο στα group να δημιουργηθούν συναφής δράσης, tableau vivants, διάλογοι. Έτσι μπορεί ο εκπαιδευτικός να προχωρήσει σε μία σύνθεση όλων αυτών έχοντας **ένα πιο πλούσιο υλικό για συζήτηση στο επόμενο και τελευταίο βήμα του μαθήματος.**

Στη συνέχεια και περνώντας στο τελευταίο ΒΗΜΑ (**ΒΗΜΑ 10**) από τις επιμέρους δράσεις δημιουργούνται ομάδες υποστήριξης των δύο μερών.

- ✿ Υπάρχει μια διαπραγμάτευση ανάμεσα στα δύο μέρη.
- ✿ Τι επιδιώκει ο Agent/διακινητής και τι ο μετανάστης?
- ✿ Τι πρέπει να γίνεται?
- ✿ Είναι οι μετανάστες/πρόσφυγες φτηνότερα εργατικά χέρια και άρα πεδίο εκμετάλλευσης για εργοδότες?
- ✿ Πρέπει οι μετανάστες να απολαμβάνουν τα ίδια προνόμια όπως και οι

γηγενείς πολίτες της χώρας υποδοχής?

- ✿ Υπάρχει φόβος και πότε ώστε οι μετανάστες να πάρουν τις θέσεις εργασίας των γηγενών πολιτών και άρα προκύπτουν ζητήματα ρατσισμού και διαφορετικότητας?
- ✿ Σε ποιο επίπεδο η γειτνίαση των δύο πληθυσμών μπορεί να αποβεί προς όφελος και των δύο?
- ✿ Μπορούν οι μεν να ωφεληθούν από την παράδοση, εμπειρία, καθημερινότητα των δε? (η ποίηση και η γραμματολογία που φέρνουν οι μετανάστες έτσι και αλλιώς μαζί τους, η mentality των μεν και των δε, οι ενδυματολογικές συνήθειες τους, ακόμη το φαγητό και η κουζίνα τους και πολλά άλλα.
- ✿ Η εκπαίδευση των παιδιών πως διαμορφώνεται?
- ✿ Είναι καλό να ενσωματωθούν τα παιδιά των μεταναστών στην επίσημη θεσμοθετημένη εκπαίδευση του κράτους υποδοχής η όχι?

Το κεφάλαιο που επαρκώς αναλύθηκε προηγουμένως με τίτλο : **Μετά το μάθημα-Έξω από την τάξη. Παρεμβάσεις στον κοινωνικό χώρο** μπορεί να συμβεί και στην περίπτωση ενός μαθήματος με αφετηρία ένα εικαστικό γεγονός.(σελ.29)

Επί τούτου επιλέξαμε το ίδιο θέμα (Μετανάστευση) να αναλύσουμε και να αναπτύξουμε σαν case study και με αφετηρία την ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΔΡΑΣΗ και με αφετηρία έναν ΠΙΝΑΚΑ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ . Έτσι γίνονται εμφανείς οι διαφορές και οι ομοιότητες στην εξέλιξη ενός μαθήματος με βάση την μέθοδο HEDA και άρα ο εκπαιδευτικός διαμορφώνει μία ολοκληρωμένη εικόνα τόσο για την μέθοδο στο σύνολο της, όσο και για τους δύο δρόμους που υποδεικνύουμε.

Οι δύο δρόμοι όσο και να φαίνονται διαφορετικοί διότι ξεκινάνε από άλλες τέχνες και αφετηρίες, ωστόσο είναι ομογενείς.

Το **HEDA project** και η μέθοδος που προτείνει βασίζεται και δίνει περισσότερο βάρος στο θέατρο και στις θεατρικές τεχνικές. Χρησιμοποιεί στοιχεία που συναντούνται σε διάφορα είδη θεάτρου (Theatre forum, Theatre Oppressed, newspaper theater, Documentary theater, legislative theater).

Όλα αυτά τα είδη θεάτρου υπάρχουν αφομοιωμένα μέσα στην μέθοδο που αναλύουμε και προτείνουμε παραπάνω η οποία χρησιμοποιεί στοιχεία τους. Αυτό γίνεται εκ προθέσεως διότι ο στόχος μας είναι το μάθημα, η λειτουργικότητα και η δραστηριότητα του στους μαθητές, πόσο θα τους προβληματίσει, πόσο θα τους επηρεάσει και πόσο θα διαμορφώσει τη συνείδηση τους ώστε να γίνουν πολίτες δημιουργικοί και πολιτισμένοι μακριά από την βία, την διαφορετικότητα, τον ρατσισμό και άλλα τέτοια χαρακτηριστικά που πληγώνουν βάνουσα τον κοινωνικό ιστό και την συνοχή του. Άλλωστε όλα τα παραπάνω είδη θεάτρου που στην μέθοδο μας δεν έχουν διακριτά όρια, βασίζονται στον λόγο, στην συζήτηση, στην διαμόρφωση γνώμης και στην έκφραση- ανταλλαγή απόψεων.

Η προτίμηση και το βάρος που δίνουμε στο θέατρο σε σχέση με άλλες τέχνες είναι διότι το θέατρο προϋποθέτει ενέργεια και δράση και αυτός είναι ο σκοπός και η καινοτομία της μεθόδου για το μάθημα της κοινωνικής και πολιτικής αγωγής: Να ξεφύγει από τα παθητικά διδάγματα και τις αδιάφορες-εν πολλοίς-νουθεσίες και το κάθε γνωστικό αντικείμενο του μαθήματος (κοινωνικό δικαίωμα και υποχρέωση, τρόπος κοινωνικής συμπεριφοράς) να γίνει βίωμα, να κινητοποιήσει εκτός από το μυαλό και την λογική των μαθητών και το συναίσθημα, την φαντασία, την ευαισθησία τους για αυτά τα θέματα, διευρύνοντας τους ορίζοντες τους, κινητοποιώντας όσον το δυνατόν περισσότερες λειτουργίες τους, ευαισθητοποιώντας τις κοινωνικές κεραιές τους και κατά συνέπεια να διαμορφώσει ενεργούς, υπεύθυνους πολίτες με ευαισθησίες στα κοινά κοινωνικά ζητήματα που προκύπτουν από την σύνθετη, απαιτητική και ίσως επικίνδυνη εποχή μας.

Βιβλιογραφία

- Boal, A. (1979). Theatre of the oppressed. London: Pluto Press.
Freire, P. (1972). Pedagogy of the oppressed. England: Penguin Books.
Gardner, H. (1983). Frames of mind: The theory of multiple intelligences. NY: Basic Books.
Slade, P. (1967). Child drama. England: University of London Press Ltd.
Somers, J. (1994). Drama in the curriculum. London: Cassell Educational Limited.

ΚΕΝΤΡΟ ΣΤΟΥΔΙΩΝ ΛΑΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Theatrestudies.gr

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

